

HUOMISEN LUOTTAMUS SUOMESSA

Kuinka rakentaa yhteiskunnallista turvallisuutta rauhattomuuden ajassa?

Jukka Vahti (toim)

Johtava asiantuntija
Sitra

Aino Piirtola

Asiantuntija
Sitra

Leena Seitovirta

Erityisasiantuntija
sisäministeriö

Hannele Laaksolahti

Johtava asiantuntija
Sitra

Sini Erholtz

Erityisasiantuntija
sisäministeriö

Leena Malkki

Varadekaani
Helsingin yliopisto

Suomi on ollut ja on maailman mittakaavassa esimerkillinen luottamusyhteiskunta. Tähän ajatukseen olemme myös menneiden vuosikymmenten aikana tottuneet. Juuri nyt maailma ja Suomi sen osana ovat kuitenkin keskellä poikkeuksellista murrosta, joka kyseenalaistaa vanhat oletuksemme luottamuksen perustasta.

Tämä työpaperi kokoaa Sitran, sisäministeriön ja Helsingin yliopiston vuosina 2025–2026 toteuttaman Yhteiskunnallisen turvallisuuden tulevaisuusfoorumien sekä sidosryhmähaastattelujen ja taustamuistioiden tulokset, ja tarjoaa riskiperustaisen tilannekuvan siitä, miten luottamus ja yhteiskunnallinen turvallisuus kietoutuvat yhteen rauhattomuuden ajassa. Työpaperi jäsentää muutosta kolmen toisiinsa liittyvän teeman kautta: 1) henkinen kriisinkestävyys, 2) kestävät informaatioympäristöt, 3) luottamusta kannattelevat instituutiot.

Sitran työpaperi 16.4.2026

© Sitra 2026

Huomisen luottamus Suomessa – Kuinka rakentaa yhteiskunnallista turvallisuutta rauhattomuuden ajassa?

Kirjoittajat:

Sitra: Jukka Vahti (toim), Hannele Laaksolahti, Aino Piirtola, Taru Tujunen

Sisäministeriö: Sini Erholtz, Leena Seitovirta

Helsingin yliopisto: Leena Malkki

Taustamuistiot ja tutkimuskatsaukset: Minna Horowitz, Pasi Mäenpää,

Jouni Mölsä, Johanna Vuorelma

Esimerkit hankkeista ja toimintamalleista: Maikki Siukko

Kuvat:

Sini Erholz: sisäministeriö

Minna Horowitz: Kuvaaja Florence Montmartre

Leena Malkki: Helsingin yliopisto

Pasi Mäenpää: Helsingin yliopisto

Leena Seitovirta: sisäministeriö

Taru Tujunen: Kuvaaja Topias Dean, Sitra

Johanna Vuorelma: Kuvaaja Eeva Anundi

Taitto: Grano Oy

ISBN 978-952-347-465-9 (PDF) www.sitra.fi

ISSN 2737-1042 (verkkajulkaisu) www.sitra.fi

Sitran työpaperit tarjoavat monialaista tietoa yhteiskunnan muutokseen vaikuttavista asioista. Työpaperit ovat osa Sitran tulevaisuustyötä, jota tehdään ennakoinnin, tutkimuksen, hanketoiminnan ja kokeilujen sekä koulutuksen menetelmin.

Sisällys

Esipuhe	4
Tiivistelmä	5
Sammanfattning	6
Summary	7
1. Johdanto: Luottamus luo pohjan kestäväälle kasvulle, turvalliselle yhteiskunnalle ja tulevaisuususkolle	8
Näkemykset: Mitä on yhteiskunnallinen turvallisuus?	13
2. Mitä on henkinen kriisinkestävyys ja miten sitä voi tukea?	15
Sosiaalinen koheesio resilienssin perustana	15
Yhteisöllinen tietäminen ja informaatioresilienssi	16
Näkemykset: Henkisen kriisinkestävyyden uusi suunta: kohti yhteisöllistä turvallisuutta	19
3. Miten rakentaa kestäviä informaatioympäristöjä rauhattomuuden ajassa?	21
Näkemykset: Miksi puhumme informaatiointegriteetistä?	25
4. Ketkä kannattelevat yhteiskunnallista luottamusta?	27
Näkemykset: Luottamuksen uusi arkkitehtuuri: Toimintakykyä epävarmuuden keskellä	30
5. Yhteiskunnallinen turvallisuus kansalaisten ja julkisen keskustelun näkökulmista	32
6. Suomalaisen luottamusyhteiskunnan tilannekuva ja tulevaisuudennäkymät	35
6.1. Tilannekuva: Henkinen kriisinkestävyys	35
6.2. Tilannekuva: Kestävät informaatioympäristöt	37
6.3. Tilannekuva: Luottamusta kannattelevat instituutiot	38
Tilannekuva polttavista aiheista Luottamus ja yhteiskunnallinen turvallisuus	39
Esimerkkejä prosessin aikana tuotetuista suosituksista	40
6.4. Huomisen luottamusyhteiskunta – Miltä luottamuksen tulevaisuus näyttää vuoteen 2035 katsovien skenaarioiden perusteella?	41
Lähteet	43
Liite 1.	44
Liite 2.	46

Esipuhe

Uusi normaali tarkoittaa limittyviä kriisejä, epävarmaa turvallisuustilannetta, vaikeasti ennakoitavaa geopolitiikkaa sekä nopeasti kehittyviä teknologioita. Nämä kaikki haastavat vanhoja oletuksiamme paitsi Suomesta myös luottamusyhteiskunnan perustuksista ja tulevaisuudennäkymistä. Vastikään julkistetussa Sitran Megatrendi-selvityksessä 2026 todetaan, että demokratiaa haastetaan parhaillaan monella rintamalla globaalisti, eikä suomalainen demokratia ole immuuni affektiivisen polarisaation, laskevan luottamuksen ja populistisen vallankäytön kaltaisille ilmiöille.

Kansainvälinen tutkimus- ja vertailutieto tukee arviota toimintaympäristön rakenteellisesta muutoksesta. Esimerkiksi Maailman talusfoorumin (WEF) globaalien riskien arvioinneissa informaatioympäristön häiriöt ja sosiaalisen koheesion heikkeneminen luokitellaan merkittävimmiksi lyhyen aikavälin yhteiskunnallisiksi riskeiksi. OECD:n julkishallinnon luottamusta mittaavan tutkimuksen (Survey on Drivers of Trust in Public Institutions, 2024) mukaan luottamus kansalliseen päätöksentekoon on laskenut useissa jäsenmaissa, myös Suomessa.

Suomen sotien jälkeinen sosiaalinen, sivistyksellinen ja taloudellinen menestystarina on perustunut pitkälti luottamukseen. Monilla mittareilla mitattuna Suomi on ollut ja on maailman mittakaavassa esimerkillinen luottamusyhteiskunta. Tähän ajatukseen olemme myös menneiden vuosikymmenten aikana tottuneet. Juuri nyt maailma ja Suomi sen osana ovat kuitenkin keskellä poikkeuksellista murrosta, joka kyseenalaistaa vanhat oletuksemme luottamusyhteiskunnan perustasta.

Muissa Pohjoismaissa uusiin turvallisuushaasteisiin on reagoitu hallinnollisin

uudistuksin: esimerkiksi Ruotsissa ja Norjassa siviilivalmiuden ja psykologisen puolustuksen ohjauksille on päivitetty viime vuosina. Tämän työpaperin taustalla olevan, vuosina 2025 ja 2026 aikana Sitran, sisäministeriön ja Helsingin yliopiston yhteistyössä järjestämän Yhteiskunnallisen turvallisuuden tulevaisuusfoorumin tuottama tieto herättelee kysymään, olisiko Suomessakin tarve arvioida, vastaavatko nykyiset kriisinkestävyden rakenteet ja vastuut sekä yhteiskunnan ja politiikan koheesio pitkäkestoisten kriisien ja nopeasti muuttuvan maailman vaatimuksia nyt ja pidemmällä aikavälillä.

Tämä työpaperi esittelee ajatuksellisia ja käsitteellisiä siirtymiä, joita tarvitsemme vastataksemme rauhattoman ajan haasteisiin. Aihetta lähestytään henkisen kriisinkestävyyden, kestävien informaatioympäristöjen ja luottamusta rakentavien instituutioiden näkökulmista. Näiden näkökulmien varaan olemme myös laatineet suomalaisen luottamusyhteiskunnan riskiperustaisen tilannekuvan, joka tarjoaa pohjaa keskustelulle siitä, miten luottamusta ylläpidetään ja rakennetaan Suomessa myös tulevaisuudessa. Lämmin kiitos kaikille sidosryhmätyöhön osallistuneille sekä kirjoittajillemme.

16.4.2026

Kalle Nieminen

johtaja, Ratkaisut, Sitra

Veera Heinonen

johtaja, Ennakointi ja yhteiskunnallinen koulutus, Sitra

Tiivistelmä

Suomi on kansainvälisesti tarkasteltuna edelleen korkean luottamuksen yhteiskunta, mutta samanaikaiset ja toisiaan ruokkivat murrokset – geopoliittinen epävarmuus, pitkittyneet kriisit, teknologinen kehitys sekä talouden ja hyvinvointivaltion paineet – haastavat luottamuksen perustaa uudella tavalla. Tämä työpaperi kokoaa Sitran, sisäministeriön ja Helsingin yliopiston vuosina 2025–2026 toteuttaman Yhteiskunnallisen turvallisuuden tulevaisuusfoorumien sekä foorumia varten tehtyjen sidosryhmähaastattelujen ja taustamuistioiden tulokset ja tarjoaa riskiperustaisen tilannekuvan siitä, miten luottamus ja yhteiskunnallinen turvallisuus kietoutuvat yhteen rauhattomuuden ajassa.

Yhteiskunnallinen turvallisuus on määritelty työpaperissa niin, että se rakentuu yhteiskunnan kyvystä säilyttää keskeiset toimintonsa, rakenteensa ja identiteettinsä erilaisten uhkien, kriisien ja muutosten läpi. Kyse on taloudesta, ympäristöstä, demokraattisesta järjestelmästä ja ihmisten hyvinvoinnista, mutta myös kulttuurin, kielen ja yhteisöjen jatkuvuudesta ja uusiutumiskyvystä. Turvallisuutta rakentavat kaikki toimijat, julkinen sektori, yhteisöt ja kansalaiset yhdessä.

Työpaperi jäsentää muutosta kolmen toisiinsa liittyvän teeman kautta: 1) Henkinen kriisinkestävyys, 2) kestävät informaatioympäristöt, 3) luottamusta kannattelevat instituutiot. Tarkasteltavana ovat erityisesti näihin teemoihin liittyvät ajatukselliset ja käsitteelliset

siirtymät, jotka auttavat meitä jäsentämään yhteiskunnallisen turvallisuuden ja luottamuksen rakentumista pitkäkestoisten ja toisiinsa limittyvien kriisien aikakaudella.

Työpaperin mukaan *henkistä kriisinkestävyyttä* tulisi hahmottaa entistä vahvemmin systeemiseksi ja yhteisölliseksi kyvyksi kohdata erilaisia kriisejä ja oppia niistä, siinä missä tähän asti on korostettu yksilön vastuuta ja perinteistä maanpuolustushenkeä. Kestävät informaatioympäristöt taas tulisi nähdä kriittisenä perusinfrastruktuurina, sillä tiedon laatu, näkyvyys ja jakelu kytkeytyvät suoraan demokratian toimivuuteen ja turvallisuuteen. Luottamusta kannattelevien instituutioiden kohdalla taas tulisi entistä paremmin ymmärtää, että luottamus rakentuu tai on rakentumatta arjen kohtaamisissa ja luottamusta päättäjiin ja päätöksentekoon tuetaan parhaiten päätöksenteon läpinäkyvyydellä ja kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia parantamalla.

Osana yhteiskunnallisen turvallisuuden tulevaisuusfoorumia laaditut Luottamusyhteiskunta 2035 -skenaariot on esitelty tämän julkaisun lopussa tiiviisti, ja ne ovat vapaasti kaikkien hyödynnettävissä skenaariot ja niiden käyttöohjeet sisältävän, erillisen kalvosetin avulla. Työpaperin loppuun olemme tiivistäneet 16 keinoa rakentaa huomisen luottamusyhteiskuntaa nopeasti muuttuvassa maailmassa. Näistä keinoista on myös julkaistu erillinen julkaisu.

Sammanfattning

I internationell jämförelse är Finland fortfarande ett samhälle med starkt förtroende. Samtidigt utmanas förtroendets grund på nya sätt av samtidiga och ömsesidigt förstärkande förändringar: geopolitisk osäkerhet, utdragna kriser, teknologisk utveckling samt ett ökat tryck på ekonomin och välfärdsstaten. Detta arbetsdokument sammanfattar resultaten från Framtidsforumet för samhällelig säkerhet som arrangerades av Sitra, inrikesministeriet och Helsingfors universitet 2025–2026, samt från intressentintervjuer och bakgrundsunderlag som togs fram inför forumet. Publikationen ger en riskbaserad lägesbild av hur förtroende och samhällelig säkerhet hänger samman i en tid präglad av oro och osäkerhet.

I arbetsdokumentet definieras samhällelig säkerhet som samhällets förmåga att upprätthålla sina centrala funktioner, strukturer och sin identitet genom olika hot, kriser och förändringar. Det handlar om ekonomi, miljö, det demokratiska systemet och människors välbefinnande, men också om kontinuitet och förnyelseförmåga i kultur, språk och gemenskaper. Samhällelig säkerhet byggs upp gemensamt av alla aktörer – den offentliga sektorn, samfund och medborgare.

Arbetsdokumentet strukturerar förändringen genom tre sammanlänkade teman: mental kriställighet, hållbara informationsmiljöer och institutioner som bär upp förtroende. Särskilt fokus ligger på de tankemässiga och begreppsliga förskjutningar inom dessa teman som hjälper oss att förstå hur

samhällelig säkerhet och samhälleligt förtroende formas i en tid av långvariga och överlappande kriser.

Enligt arbetsdokumentet bör mental kriställighet i högre grad förstås som en systemisk och kollektiv förmåga att bemöta kriser och lära sig av dem, snarare än att främst betona individens ansvar eller traditionell försvarsvilja. Hållbara informationsmiljöer bör i sin tur ses som kritisk grundinfrastruktur, eftersom informationens kvalitet, synlighet och spridning är direkt kopplade till demokratins funktionsförmåga och till säkerheten. När det gäller institutioner som bär upp förtroende bör det finnas en bredare förståelse för att förtroende byggs – eller inte byggs – i vardagliga möten, och att förtroendet för beslutsfattare och beslutsfattande bäst stärks genom öppenhet och genom att förbättra medborgarnas möjligheter att delta och påverka.

Scenarierna Förtroendesamhället 2035, som tagits fram inom ramen för Framtidsforumet för samhällelig säkerhet, presenteras i korthet i slutet av publikationen och är fritt tillgängliga för alla via ett separat bildmaterial som innehåller både scenarierna och anvisningar för hur de kan användas. Arbetsdokumentet avslutas med en sammanfattning av 15 sätt att bygga morgondagens förtroendesamhälle i en snabbt föränderlig värld. Dessa metoder har också publicerats i en separat publikation.

Summary

By international standards, Finland remains a high-trust society. At the same time, a series of simultaneous and mutually reinforcing transformations – geopolitical uncertainty, protracted crises, technological change, and growing pressures on the economy and the welfare state – are challenging the foundations of trust in new ways. This working paper brings together the findings of the Future Forum on Societal Security organised by Sitra, the Ministry of the Interior and the University of Helsinki in 2025–2026, as well as insights from stakeholder interviews and background papers prepared for the forum. It provides a risk-based situational picture of how trust and societal security are intertwined in an era of growing instability.

In the working paper, societal security is defined as the capacity of a society to preserve its core functions, structures and identity in the face of various threats, crises and changes. This encompasses the economy, the environment, the democratic system and people's wellbeing, but also the continuity and capacity for renewal of culture, language and communities. Societal security is built jointly by all actors – the public sector, communities and citizens alike.

The working paper examines change through three interconnected themes: mental resilience, resilient information environments, and trust-sustaining institutions. It highlights the conceptual and intellectual shifts related to

these themes that help us better understand how societal security and trust are built in an age of prolonged and overlapping crises.

According to the working paper, mental resilience should be understood primarily as a systemic and collective capacity to confront crises and learn from them, rather than being framed mainly in terms of individual responsibility or traditional notions of national defence spirit. Resilient information environments, in turn, should be seen as critical basic infrastructure, as the quality, visibility and distribution of information are directly linked to the functioning of democracy and to security. With regard to trust-sustaining institutions, the paper emphasises that trust is built – or eroded – in everyday interactions, and that trust in decision-makers and decision-making is best fostered through transparency and by enhancing citizens' opportunities to participate and exert influence.

The Trust Society 2035 scenarios, developed as part of the Future Forum on Societal Security, are presented in brief at the end of the publication and are freely available for use through a separate slide deck, which includes the scenarios and guidance on how to apply them. The working paper concludes with a synthesis of fifteen strategies for building tomorrow's trust society in a rapidly changing world. These approaches are also published in a separate publication.

1. Johdanto: Luottamus luo pohjan kestäväälle kasvulle, turvalliselle yhteiskunnalle ja tulevaisuususkolle

Yhteiskunnan koheesio tekee arjesta turvallisempaa ja helpottaa yhteiskunnan uudistumista myös limittyvien kriisien aikakaudella.

Luottamusta voi pitää yhteiskunnan liimana, eli tekijänä, jonka avulla yksilöt ja yhteisöt pystyvät toimimaan yhdessä ja muodostamaan toimivan, riittävän yhtenäisen ja demokraattisen yhteiskunnan. Toisaalta luottamus – tai yhteiskunnan sosiaalinen koheesio – muistuttaa myös happea siinä mielessä, että sen olemassaolo on helppointa huomata silloin, kun sitä alkaa olla liian vähän. Sosiaalinen koheesio ja happi ovat siinäkin mielessä samankaltaisia, että molempia voi olla myös liikaa: täysin yksituumainen ja sokeaan luottamukseen perustuva yhteiskunta tuskin täyttää moniäänisen ja kriittisen julkisen keskustelun kautta kehittyvän ja itseään korjautavan demokratian tunnusmerkkejä.

Yksi tämänhetkisen murrosajan tunnuspiirteitä on, että talouden, turvallisuuden ja luottamuksen kysymykset kietoutuvat toisiinsa uusilla tavoilla. Tässä työpaperissa keskitytään yhteiskunnallisen turvallisuuden ja luottamuksen väliseen suhteeseen. Työpaperissa muodostuva tilannekuva yhteiskunnallisesta turvallisuudesta ja luottamuksesta limittyy kuitenkin monilla tavoilla myös ajankohtaisiin kysymyksiin Suomen talouden kituliaasta kasvusta sekä suomalaisen yhteiskunnan innovaatiokyvystä. Kestävän kasvun ja innovaatiokyvyn voi hyvillä perusteilla nähdä myös turvallisuuskysymyksinä erityisesti pienille ja keskisuurille valtioille.

Sitran vuosina 2025–26 toteuttama Yhteiskunnallisen turvallisuuden tulevaisuusfoorumi, sitä edeltäneet sidosryhmähaastattelut, aiheesta järjestetyt kansalaisdialogit ja lukuisat eri

kyselytutkimukset ja mittaristot kaikki osoittavat samaan suuntaan: suomalainen luottamusyhteiskunta on vedenjakajalla.

Luottamuksen ja sosiaalisen koheesio merkitys eri yhteiskuntien ja kansakuntien menestykselle ja kestäväälle kasvulle on saanut viime vuosina entistä enemmän huomiota myös kansainvälisessä keskustelussa. Ehkä näkyvimpänä esimerkkinä tästä voi pitää taloustieteilijöiden **Daron Acemoglu** ja **James A. Robinson** saamaa Nobel-palkintoa pitkäaikaisesta tutkimustyöstään, jossa he ovat pyrkineet laajojen historiallisten aineistojen avulla selvittämään, mitkä tekijät selittävät eri kansakuntien eroja vallan, vaurauden ja menestyksen suhteen.

Acemoglun ja Robinsonin kehittämää teoriakehystä on hankala tiivistää muutamaan virkkeeseen, mutta yksi heidän keskeisimmistä havainnoistaan on demokraattisten periaatteiden mukaan toimivien instituutioiden yhteys kestäväan kasvuun ja yhteiskunnan kehittymiseen. Menestyneitä kansakuntia yhdistivät instituutiot, joiden avulla erilaisten ihmisten ja yritysten osaaminen ja kyvyt saadaan hyötykäyttöön. Tähän sisältyy myös luottamus siihen, että työn tulokset jakautuvat yhteiskunnassa reilusti.

Myös Maailman talousfoorumi (WEF) on viime vuosina nostanut esille luottamuksen yhteyttä talouskasvuun sekä yhteiskunnan innovaatio- ja uudistumiskykyyn. WEF on korostanut muun muassa sosiaalisen koheesio merkitystä taloudelliselle vuorovaikutukselle vaihdannan, vakuutusten ja sopimisen

matalampina kustannuksina. Toisaalta WEF näkee, että luottamus tekee hallinnosta ja päätösten toimeenpanosta tehokkaampaa ja edullisempaa. Niin ikään luottamus edesauttaa kansainvälistä taloudellista yhteistyötä eri organisaatioiden ja valtioiden välillä. Luottamukseen ja esimerkiksi oikeusvaltioperiaatteisiin perustuva yhteiskunta on myös yritysten näkökulmasta ennakoitavampi ja houkuttelevampi sijoitusympäristö kuin huteramman luottamuksen vuoksi arvaamattomammat yhteiskunnat.

Toisaalta yksittäisiä yhteiskuntia lähemmin tarkasteltaessa kansainväliset ja kansalliset mittaukset viittaavat siihen, että luottamus-pääoma ei jakaudu yhteiskunnissa tasaisesti. OECD:n (2024) ja kotimaisten väestötutkimusten tulokset osoittavat korrelaation koetun osallisuuden ja instituutioluottamuksen välillä. Väestöryhmät, jotka kokevat omat vaikutusmahdollisuutensa vähäisiksi tai joiden arjen turvallisuuden kokemus on heikentynyt, luottavat julkisiin instituutioihin keskimääräistä vähemmän. Luottamuksen eriytyminen muodostaa turvallisuuspoliittisen haavoittuvuuden, sillä matalan sosiaalisen koheesion yhteiskunnat ovat tyypillisesti alttiimpia informaatiovaikuttamiselle ja sisäiselle polarisaatiolle. Emme myöskään tiedä luottamuksen eriytyksen vaikutuksia esimerkiksi maanpuolustustahtoon pidemmällä aikavälillä.

Kokonaisturvallisuuden malli pohjautuu luottamukseen

Joulukuussa 2024 julkaistu [Sitran ennakkointikatsaus](#) tarkasteli Suomen turvallisuusympäristön murrosta yhteiskunnallisen turvallisuuden näkökulmasta. Katsauksessa tunnistettiin Suomen kannalta viisi keskeistä kehityskulkua turvallisuusympäristön murrokseen liittyen. Yksi näistä kehityskuluista oli yhteiskunnallisen liiman rakoileminen. Tällä tarkoitettiin sitä, että suomalaisen yhteiskunnan koheesio rapautuu ja sitä myös aktiivisesti rapautetaan lukuisilla

tavoilla, joiden vaikutuksia ja vaikutusmekanismeja emme vielä täysin tunne tai tunnista.

Yhteiskunnallisella turvallisuudella tarkoitetaan tässä työpaperissa yhteiskunnan kykyä säilyttää keskeiset toimintonsa, rakenteensa ja identiteettinsä erilaisten uhkien, kriisien ja muutosten läpi, olivatpa nämä luonnonkatastrofeja, aseellisia konflikteja, pandemioita tai teknologisten muutosten tuomia murroksia. Kyse on taloudesta, ympäristöstä, demokraattisesta järjestelmästä ja ihmisten hyvinvoinnista, mutta myös kulttuurin, kielen ja yhteisöjen jatkuvuudesta ja uusiutumiskyvystä. Yhteiskunnallinen turvallisuus koskee suoraan tai epäsuorasti kaikkia, sillä sitä ovat rakentamassa niin valtiot, kunnat kuin yhdistykset, yhteisöt ja kansalaiset.

Yhteiskunnallisen turvallisuuden näkökulma on oleellinen myös perinteisen, ns. ”kovan” turvallisuuden kannalta. Turvallisuustilanteen kiristyttyä suomalainen kokonaisturvallisuuden malli on herättänyt viime aikoina runsaasti kansainvälistä kiinnostusta, sillä siinä varautuminen nähdään nimenomaan koko yhteiskunnan tehtävänä ja lähestymistapa on kansainvälisesti vertaillen edistyksellinen.

Kokonaisturvallisuuden mallissa henkinen kriisinkestävyys on määritelty yhdeksi keskeiseksi varautumisen ja kriisinhallinnan osa-alueeksi. Myös esimerkiksi Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa (2025) paljon painoa on laitettu yksilöiden toimintakyvylle erilaisissa häiriötilanteissa ja kriiseissä. Silti yksilöiden, saati yhteisöjen, kriisinkestävyttä harvemmin määritellään tarkemmin turvallisuudesta puhuttaessa. Myös yksilöiden kestävyys suhde erilaisiin lähiyhteisöihin on jäänyt vähemmälle huomiolle.

Kansainvälinen resilienssitutkimus korostaa, että kriisinkestävyys on pohjimmiltaan systeeminen ominaisuus, joka kehittyy yksilöiden ja yhteisöjen välisessä vuorovaikutuksessa. Keskittyminen yksilön vastuuseen voikin jättää huomioimatta paikallistason kyvyn itseorganisoitua. Toinen tunnistettu katvealue on henkisen kriisinkestävyys

hallinnollinen ohjaus. Toisin kuin perinteinen huoltovarmuus tai kyberturvallisuus, kognitiivinen ja sosiaalinen kestävyys sijoittuvat useiden ministeriöiden rajapinnoille.

Verrokkimaissa hallintomalleja on kehitetty tämän haasteen ratkaisemiseksi. Ruotsissa kognitiivista turvallisuutta koordinoi Psykologisen puolustuksen virasto (Myndigheten för psykologiskt försvar), ja Norjassa kokonaisvalmiuden painopistettä on siirretty yhteisöllisen varautumisen suuntaan. Tanskassa on perustettu uusi varautumisministeriö.

Keskeiseksi kysymykseksi nousee, miten sopeutuvan hallinnan (*adaptive governance*) periaatteet voisivat nykyistä paremmin tukea kokonaisturvallisuutta Suomessa? Tämä työpaperi pyrkii osaltaan valaisemaan näitä katvealueita ja tarjoamaan aineksia jatkokeskustelulle ja päätöksenteolle.

Sidosryhmäprosessi loi pohjan tilannekuvalle suomalaisesta luottamusyhteiskunnasta ja sen tulevaisuudesta

Turvallisuusympäristön murrosta käsitelleen ennakoitikatsoituksen havaintojen pohjalta Sitra toteutti keväällä 2025 noin 50 sidosryhmähaastattelua, joiden avulla pyrittiin saamaan tarkempi käsitys siitä, millaisia kehityskulkuja yhteiskunnalliseen koheesioon ja turvallisuuteen liittyy, miten henkistä kriisinkestävyyttä voidaan vahvistaa tässä ajassa sekä siitä, millaisia rooleja erilaisilla instituutioilla tulisi olla tässä työssä. Haastateltavina oli aihepiirin parissa työskenteleviä asiantuntijoita.

Haastateltavat kuvasivat Suomen luottamustilanteen olevan vedenjakajalla. Haastateluissa nousi esiin huoli siitä, että luottamus

Kuva 1. Trendikartta erilaisista yhteiskunnalliseen turvallisuuteen ja luottamukseen vaikuttavista keskeisistä kehityskuluista (Kiiski-Kataja 2025).

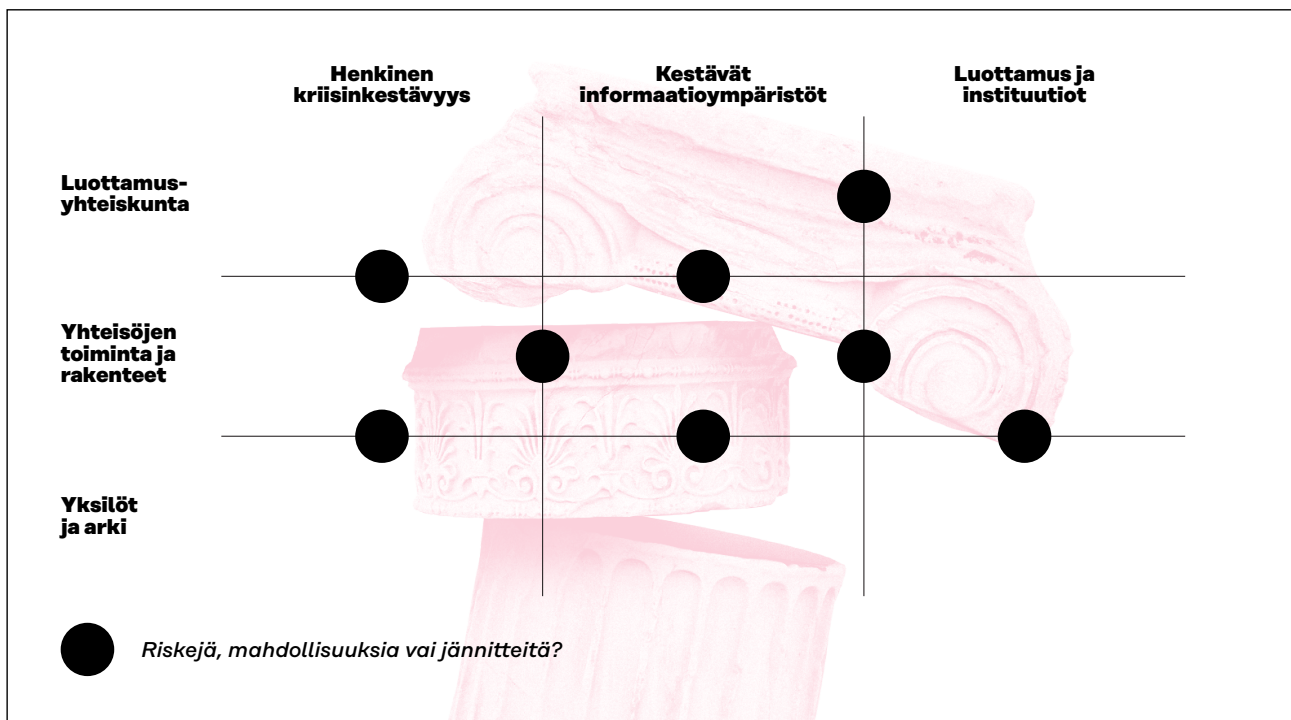
yhteiskuntaan ja instituutioihin ei ole enää itsestäänselvyys. Yhteisöllisyyden ja kohtaamisten merkitys korostui, mutta yksilökeskeinen kulttuuri ja esimerkiksi järjestöjen resurssien niukkuus haastavat tätä. Haastatellut nostivat esiin tarpeen konkreettisille, paikallistason ratkaisuille ja arkisten kohtaamisten päälle rakennettaville toimille, jotka palauttavat yksilölle kokemuksen kuulumisesta ja kyvystä vaikuttaa.

Haastattelujen ja muun tiedonhankinnan ja taustatyön pohjalta laadimme keväällä 2025 visuaalisen trendikartan erilaisista yhteiskunnalliseen turvallisuuteen ja luottamukseen vaikuttavista keskeisistä kehityskuluista (Kuva 1). Sitten tilannekuva tarkennettiin edelleen tässä työpaperissa kuvattujen kolmeen

teemaan: henkinen kriisinkestävyys, kestävät informaatioympäristöt ja luottamusta kannattelevat instituutiot.

Sidosryhmätapaamisten ja -haastattelujen, teetettyjen tausta-aineistojen sekä muiden materiaalien pohjalta sisäministeriö, Helsingin yliopisto ja Sitra rakensivat yhdessä yhteiskunnallisen turvallisuuden tilannekuvan, jonka rakenne on esitelty kuvassa 2. Tilannekuvan tärkeimpänä tehtävänä on tarjota väline tarkastella luottamusyhteiskunnan tulevaisuuteen merkittävästi vaikuttavia laajoja teemoja rinnakkain, joko vertikaalisesti yhteiskunnan eri tasojen (yhteiskunta-yhteisöt-yksilöt) tai horisontaalisesti kolmen tähän tilannekuvaan valitun teeman kautta.

Kuva 2. Tilannekuva luottamuksesta ja yhteiskunnallisesta turvallisuudesta rakentuu kolmesta teemasta ja kolmesta tarkastelutasosta.

Samalla kehikko tarjoaa mahdollisuuden pohtia myös näiden eri näkökulmien keskinäisiä suhteita eli esimerkiksi niiden välisiä jännitteitä, keskinäisriippuvuuksia tai rinnakkaisen tarkastelun esiin tuomia mahdollisuuksia ja synergioita. Tilannekuvan eri näkökulmia käsitellään tämän työpaperin pääluvuissa teemoittain ja nämä näkökulmat kootaan yhteen luvussa 6.

Tämä selvitys pohjautuu Sitran, sisäministeriön ja Helsingin yliopiston järjestämään

Yhteiskunnallisen turvallisuuden tulevaisuusfoorumiin, laajaan sidosryhmäprosessiin, joka käynnistyi keväällä 2025 haastatteluilla. Syksyn 2025 ja kevään 2026 välillä foorumi kokosi yhteen noin 50 vaikuttajaa ja päättäjää eri sektoreilta rakentamaan yhteistä tilanne- ja tulevaisuuskuvausta luottamuksesta ja yhteiskunnallisesta turvallisuudesta.

HANKKEITA JA TOIMINTAMALLEJA

Yhteiskunnallisen turvallisuuden tulevaisuusfoorumi

Yhteiskunnallisen turvallisuuden tulevaisuusfoorumi oli Sitran käynnistämä, laaja-alainen yhteistyöprosessi, joka kokosi yhteen asiantuntijoita, tutkijoita, viranomaisia ja kansalaisyhteiskunnan toimijoita tarkastelemaan luottamuksen ja turvallisuuden kehitystä Suomessa. Vuoden 2025 syksystä alkuvuoteen 2026 foorumissa tuotettiin yhteistä tilannekuvausta, tunnistettiin keskeisiä kehityskulkuja ja epävarmuustekijöitä sekä työstettiin ratkaisuaihioita luottamuksen ja sosiaalisen koheesion vahvistamiseksi. Työ eteni haastattelujen, analyysien, trendikartan sekä avoimien ja kohdennettujen työpajojen kautta, ja se avasi keskustelua sekä loi pohjaa konkreettisille, sektorirajat ylittävälle toimenpiteille. Foorumiin osallistuneet henkilöt ja organisaatiot löytyvät liitteestä 1.

Foorumin aikana tuotettiin seitsemän tutkimus- ja toimintaympäristökatsausta. Tilannekuvausta tarkasteltiin kolmen teeman kautta, yhdistäen viranomais-, tutkimus-, ennakointi- ja kentän näkökulmia. Teemat olivat henkinen kriisinkestävyys, kestävä informaatioympäristöt sekä instituutiot luottamuksen kannattelijoina.

Tämä työpaperi kokoaa yhteen foorumissa tuotetun tietopohjan ja tarjoaa kehikon sektori- ja hallintorajat ylittävän tilannekuvan muodostamiseen. Sen avulla jäsenetään, miltä yhteiskunnallisen turvallisuuden ja luottamuksen välinen suhde Suomessa näyttää vuonna 2026 näiden kolmen linssin kautta tarkasteltuna.

NÄKEMYS

Mitä on yhteiskunnallinen turvallisuus?

Muuttuvat ajat vaativat pohtimaan perinpohjaisesti sitä, mistä turvallisuus koostuu. Kestävä yhteiskunnallinen turvallisuus rakentuu onnistuneen yhteiskuntapolitiikan ja hyvien väestösuhteiden varaan, kirjoittaa Helsingin yliopiston varadekaani Leena Malkki.

Monien murrosten ja kriisien vuodet ovat nostaneet turvallisuuden yhteiskunnallisen keskustelun polttopisteeseen. Turvallisuutta onkin syytä pohtia nyt paljon, sillä poikkeuksellisen synkkiä pilviä on näkyvissä.

Muuttuvat ajat vaativat pohtimaan perinpohjaisesti sitä, mistä turvallisuus koostuu ja miten rakentaa kestäväää turvallisuutta yhteiskunnassa. Jännitteisessä tilanteessa voi helposti käydä niin, että keskustelutila lähtee kapenemaan ja keskustelu yksipuolistumaan. Näin näyttää olevan käymässä Suomessa.

Esimerkiksi Sitran tekemä analyysi viimeisen parin vuoden mediakeskustelusta osoittaa, että turvallisuuskeskustelun aikajänne on lyhentynyt nykyhetkeen ja aivan lähitulevaisuuteen. Keskustelu on myös varsin yksiaänistä eli turvallisuudesta keskusteltaessa ei aina esiinny kovin monipuolisia näkökulmia. Turvallisuuspoliittisten linjojen kritisointi tulee helposti leimatuksi turvallisuutta nakertavaksi ja vaaralliseksi.

Suomessa turvallisuushaasteiden kompleksisuuteen ja moninaisuuteen vastaamiseksi on kehitetty kokonaisturvallisuusmallia, jossa yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen jatkuvuutta turvataan monialaisen yhteistyön voimin.

Tämä hallinnollinen malli ja Suomen pitkät perinteet yhteiskunnan laajassa osallistamisessa varautumiseen ovat nyt arvokkaita.

Mallin on tehnyt Suomessa mahdolliseksi se, että luottamus viranomaisiin on ollut korkealla tasolla, ja valtio on nähty kansalaisten turvallisuuden tuottajana, ei sen vaarantajana.

Lisäksi Suomessa on ollut riittävästi yhteenkuuluvuuden tunnetta, joten ajatus yhteisestä ja jaetusta turvallisuudesta on ollut uskottava.

Turvallisuuden rakentaminen vaatii yhteiskunnan, joka kykenee siihen. Tämän vuoksi ei riitä, että pohditaan, miten uhkiin varaudutaan ja vastataan. Asiaa on pohdittava myös yhteiskunnasta käsin. Millainen on yhteiskunta, joka pystyy tuottamaan turvallisuutta sen muodostaville yhteisöille ja yksilöille? Tällaista otetta turvallisuuteen voi kutsua *yhteiskunnalliseksi turvallisuudeksi*.

Yhteiskunnallinen turvallisuus rakentuu yhteiskunnan kyvystä säilyttää keskeiset toimintonsa, rakenteensa ja identiteettinsä erilaisten uhkien, kriisien ja muutosten läpi. Kyse on taloudesta, ympäristöstä, demokraattisesta järjestelmästä ja ihmisten hyvinvoinnista, mutta myös kulttuurin, kielen ja yhteisöjen jatkuvuudesta ja uusiutumiskyvystä. Turvallisuutta rakentavat kaikki toimijat, julkinen sektori, yhteisöt ja kansalaiset yhdessä.

Tähän tarkasteluun kuuluu olennaisesti myös sen tiedostaminen, että turvallisuus ei ole tasaisesti jakautuvaa, vaan yhteiskunnallisten eriarvoisuuksien, yksilöllisten ominaisuuksien ja erilaisuuksien takia toisilla voi olla enemmän turvallisuutta kuin toisilla. Kestävä yhteiskunnallinen turvallisuus rakentuu onnistuneen yhteiskuntapolitiikan ja hyvien väestösuhteiden varaan.

Kovan turvallisuuden rinnalla onkin nyt tärkeä kysyä myös, mitä kuuluu kokonaisturvallisuuden yhteiskunnallisille perustuksille Suomessa. Millaisia kehityskulkuja

suomalaisessa yhteiskunnassa on menossa ja pilkottaako horisontissa jotain, mikä saattaa horjuttaa näitä perusteita?

Nämä kysymykset vaikuttavat erityisen olennaisilta näinä heikentyvän luottamuksen, voimistuvan polarisoitumisen ja erkanevien todellisuuksien aikoina.

LEENA MALKKI on Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan varadekaani ja yksi yliopiston yhteiskunnallisen turvallisuuden hubin perustajista.

2. Mitä on henkinen kriisinkestävyys ja miten sitä voi tukea?

Henkinen kriisinkestävyys on suomalaisessa turvallisuuspoliittisessa keskustelussa keskeinen käsite, jonka merkitys meidän tulisi kuitenkin määritellä entistä täsmällisemmin. Valtiokeskeisen ajattelun rinnalla tulisi huomioida sosiaalisen koheesion, yhteisöllisen itseorganisoitumisen ja systeemisen muutoskyvyn näkökulmat.

Henkinen kriisinkestävyys on suomalaisen turvallisuuspolitiikan ja kokonaisturvallisuusmallin keskeinen käsite. Sen historialliset juuret ovat toisen maailmansodan jälkeisessä henkisen maanpuolustuksen perinteessä, joka painotti kansallista yhtenäisyyttä ja jaettua arvopohjaa.

Viimeisimmissä kansallisissa turvallisuusstrategioissa (esim. Yhteiskunnan turvallisuusstrategia) varautumisen painopistettä on tarkennettu siirtämällä vastuuta yksilöiden omatoimiseen varautumiseen ja kognitiivisen toimintakyvyn ylläpitoon. Kansainvälinen psykologisen resilienssin ja kompleksisuusteorian tutkimus kuitenkin osoittaa, että kriisinkestävyys on pohjimmiltaan systeeminen ilmiö.

Pitkäkestoisissa häiriötilanteissa pelkkä yksilöresilienssi tai aineellinen varautuminen ei ole yksinään riittävää. Yhteiskunnan kestävyys edellyttää yhteisöjen transformatiivista kapasiteettia: kykyä itseorganisoitua, oppia ja mukautua muuttuviin olosuhteisiin. Tässä viitekehyksessä varautuminen ymmärretään verkostomaisena yhteiskunnallisena ominaisuutena, jota kannattelee sosiaalinen koheesio. Koheesio puolestaan tukee henkisen kriisinkestävyyden ydintä eli psykologista turvallisuutta ja tulevaisuuden toivoa, jotka ovat elintärkeitä pitkäkestoisen toipumisen ja uudistumisen kannalta.

Sosiaalinen koheesio resilienssin perustana

Yhteiskunnan kriisinkestävyyden eli resilienssin tutkimuksessa ei myöskään korostu valtion ja yksilön välinen suhde vaan yksilöiden ja heidän muodostamiensa yhteisöjen suhteet toisiinsa siten, että ne muodostavat yhteiskunnan, joka puolestaan kannattelee valtiota. Noissa suhteissa keskeistä on sosiaalinen koheesio eli yhteiskunnan kiinteys ja ihmisten keskinäinen yhteenkuuluvuus. OECD:n ja EU:n määritelmien mukaan koheesio tarkoittaa yhteiskunnan kykyä varmistaa jäsentensä hyvinvointi minimoimalla eriarvoisuutta ja edistämällä luottamusta. Kun yhteisössä on luottamusta, yhteenkuuluvuutta, verkostomaisia yhteistyön rakenteita ja yhteinen tarkoitus, osallistuminen ja muutokset ovat helpompia. Resilienssi ei siis merkitse vain sopeutumista ja palautumista vaan myös muuntumista järjestelmänä kohtaamaan vahvempana seuraavia kriisejä.

Nämä entistä laajemmat näkökulmat kriisinkestävyyteen auttavat tarkastelemaan aihetta tarkkanäköisemmin:

Kun yhteisössä on luottamusta, yhteenkuuluvuutta, verkostomaisia yhteistyön rakenteita ja yhteinen tarkoitus, osallistuminen ja muutokset ovat helpompia.

- **Perusresilienssi vs. akuuttiresilienssi:** Kriisinkestävyys voidaan jakaa nopeaan toimintakykyyn (akuutti) poikkeustilanteissa ja yhteiskunnan syvempään, arkiseen perustaan (perusresilienssi), kuten luontoperusta, demokratia, sivistys ja osallisuus. Jos perusresilienssi on kunnossa, nopeat toimet kriisissä ovat mahdollisia, koska luottamus ja verkostot ovat jo olemassa.
- **Yksilöiden ja yhteisöjen toimijuus:** Vahva sosiaalinen koheesio mahdollistaa yhteisöjen omien ja yhteisten voimavarojen tehokkaan tunnistamisen ja käyttämisen sekä itseorganisoituvan toiminnan ruohonjuuritasolla. Toisaalta esimerkiksi eriarvoisuuden kasvu ja nuorten syrjäytyminen syövät tätä pohjaa.

Yhteisöllinen tietäminen ja informaatioresilienssi

Yksi merkittävimmistä uusista näkökulmista liittyy informaatioympäristöön. Perinteisesti on keskitytty kontrolliin ja manipuloinnin estämiseen, mutta yhteisöllisen resilienssin näkökulmasta ihmiset **tietävät yhdessä**. Tietoa ei vain oteta vastaan viranomaisilta, vaan sitä suodatetaan ja tulkitaan aktiivisesti sosiaalisissa verkostoissa ja arjen kohtaamisissa erilaisissa palveluissa.

Kansalaisyhteiskunta voidaan ymmärtää laajemmin kuin vain järjestöjen tai vapaaehtoisuustoiminnan kautta. Se kattaa myös koko yhteiskunnan julkisen keskustelun ja vuorovaikutuksen eli julkisuuden. Julkisuudella on tärkeä rooli henkisessä kriisinkestävyydessä, koska siellä näkyy ja jaetaan yhteiskunnan mieliala ja ajattelutavat. Siksi informaatioresilienssiä (kykyä käsitellä ja kestää tietoon liittyviä häiriöitä) kannattaa tarkastella osana kansalaisyhteiskuntaa ja yhteisöjen toiminta, ei vain valtion ohjauksen tai ”oikean tiedon” kontrolloinnin näkökulmasta.

Viranomaisten näkökulmasta entistä enemmän huomiota tulisi kiinnittää neljännen

sektorin ja spontaanin auttamisen tunnistaminen: Lainsäädäntö ja viranomaisrakenteet tunnistavat pääasiassa viralliset organisaatiot ja rekisteröidyt yhdistykset. Tutkimusten mukaan kriiseissä auttaminen tapahtuu kuitenkin yhä useammin spontaaneissa, epävirallisissa verkostoissa (ns. neljäs sektori). Jäykät hallintorakenteet voivat vaikeuttaa tämän itseorganisoituvan resurssin hyödyntämistä, mikäli viranomaisjohtoisessa mallissa spontaani toiminta jää koordinaation ulkopuolelle.

Systeminen muutos permakriisin olosuhteissa

Toimintaympäristöä luonnehtivat toisiinsa limittyvät ja pitkäkestoiset häiriötilat, joihin viitataan käsitteillä *monikriisi* ja *permakriisi*. Tutkimuskirjallisuuden mukaan tällaisessa ympäristössä resilienssiä ei voida määritellä ainoastaan kykynä palautua kriisiä edeltäneeseen tilaan. Keskeiseksi tekijäksi nousee yhteiskunnan transformatiivinen kapasiteetti eli kyky muuttaa järjestelmän rakenteita kestävämmiksi.

Tämä edellyttää hallinnolta kykyä verkostomaiseen yhteistyöhön. Asiantuntija-arvioiden mukaan suomalaisessa varautumisjärjestelmässä kova turvallisuus on operatiivisesti keskitettyä, mutta henkisen kriisinkestävyyden ohjaus on hallinnollisesti hajautunut useiden ministeriöiden rajapinnoille. Hajautettu, yhteisöjen itseorganisoitumista tukeva sopeutuva hallinta (adaptive governance) tarjoaa kehyksen, jossa vastuut voidaan määritellä selkeästi myös kognitiivisen ja sosiaalisen kestävyiden osalta.

Informaatioresilienssiä tulisi siksi lähestyä kansalaisyhteiskunnan ominaisuutena, mikä tarkoittaa, että

- Viranomaisviestinnän tulisi olla vuorovaikutteista, paikallista ja yhteisöllistä, erityisesti sosiaalisen median kanavissa.

- Kriisejä tulisi sanoittaa kollektiivisina tarinoina, jotka auttavat ihmisiä voimaantumaan ja löytämään kriisille merkityksen.
- Viranomaisten tulisi välttää ”eliittipaniikkia” eli pelkoa yleisen järjestyksen murtumisesta, mikä voi johtaa auttamisen sijaan tarpeettomiin kontrollitoimiin.

Tiivistäen voi sanoa, että henkinen kriisinkestävyys tarkoittaa permakriisin ajassa yksilöiden, yhteisöjen ja yhteiskunnan kykyä kohdata, käsitellä ja sopeutua jatkuviin häiriöihin sekä rakentaa toimijuutta muuttuvissa olosuhteissa. Se ei ole vain yksilön ominaisuus, vaan

dynaaminen ja vahvistettavissa oleva prosessi, jota muovaavat sosiaaliset suhteet, taloudelliset olosuhteet ja toimivat instituutiot. Henkinen kriisinkestävyys on siten keskeinen osa kokonaisvaltaista varautumista ja yhteiskunnallista turvallisuutta.

Henkisen kriisinkestävyyden rakentamisessa ja tukemisessa tulisikin siirtyä passiivisesta varautumisesta aktiiviseen, yhteisölliseen toimijuuteen. Se ei ole vain valtion hallinnoimaa ”henkeä”, vaan jatkuvasti rakentuvaa luottamusta ja kykyä kohdata muuttuva maailma yhdessä, valtiovallan tuella mutta ilman ylhäältä päin asetettua kontrollia.

*Teksti pohjautuu Helsingin yliopiston dosentti **PASI MÄENPÄÄN** taustamuistioon ja tutkimuskatsaukseen henkisestä kriisinkestävyydestä (Mäenpää 2026). Tekstien tiivistämiseen ja synteesiin on hyödynnetty tekoälyä.*

HANKKEITA JA TOIMINTAMALLEJA

Henkinen kriisinkestävyys**Ruotsin malli: Siviilivalmiuden ja psykologisen puolustuksen eriyttäminen**

Ruotsissa yhteiskunnallisen resilienssin hallintoa on uudistettu vastaamaan monimutkaistuvaa turvallisuusympäristöä. Vuoden 2026 alussa toimintansa aloittanut siviilipuolustuksen ja resilienssin virasto (MCF, Myndigheten för civilt försvar) tähtää siihen, että sotilaallinen ja siviilipuolustus toimivat keskenään linjassa. Tavoitteena on niin ikään henkisen kriisinkestävyuden vahvistaminen koordinaatiota kehittämällä. Kognitiivisesta turvallisuudesta ja kansalaisten informaatioresilienssistä puhuttaessa keskeiseen rooliin nousee vuonna 2022 perustettu psykologisen puolustuksen virasto (MPF, Myndigheten för psykologiskt försvar). Sen toiminnan ytimessä ovat strateginen viestintä ja kansallisen koordinaation vahvistaminen.

Suomen Kansanopistoyhdistys ja Maanpuolustuskoulutusyhdistys: Varautumisen väylä -koulutuskokonaisuus

Suomen Kansanopistoyhdistyksen ja Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen yhteistyössä toteuttama Varautumisen väylä -koulutuskokonaisuus vahvistaa Suomessa asuvien ihmisten valmiuksia kohdata yhteiskunnan häiriötilanteita ja poikkeusoloja.

Kokonaisturvallisuuden ja varautumisen opetus- ja koulutustoiminta tapahtuu kansanopistoissa sekä erillisinä kursseina että osana eri opetusryhmien opetussuunnitelmia. Opetus pohjautuu Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen koulutuksiin, kurssitarjontaan, osaamiseen ja toteuttamismalleihin, ja Suomen 74 kansanopistoa tarjoavat opetuksen alustan.

Koulutuksessa keskitytään varautumisen ja kokonaisturvallisuuden osaamiseen: kykyyn ylläpitää toimintakykyä ja selviytyä muuttuvissa olosuhteissa. Koulutukset tukevat osallisuutta ja resilienssiä erityisesti nuorten, maahanmuuttajien ja työelämän ulkopuolella olevien keskuudessa. Ensimmäiset kurssit käynnistetään vuoden 2026 alkupuolella.

NÄKEMYS

Henkisen kriisinkestävyiden uusi suunta: kohti yhteisöllistä turvallisuutta

Meidän tulisi kiinnittää enemmän huomiota henkisen kriisinkestävyiden yhteisölliseen luonteeseen ja siirtää viranomaistoiminnan painopistettä verkostomaiseen hallintaan, kirjoittavat sisäministeriön Sini Erholtz ja Leena Seitovirta.

Henkinen kriisinkestävyys on yksi kokonaisturvallisuuden elintärkeistä toiminnoista. Sillä viitataan yksilöiden, yhteisöjen ja yhteiskunnan kykyyn kestää kriisien aiheuttama henkinen kuormitus ja selviytyä niistä. Yksilötasolla henkinen kriisinkestävyys voi tarkoittaa, että kriisin, kuten pandemian keskellä yksilö tekee tietoisien päätöksen suojella kognitiivista kapasiteettiaan. Hän rajoittaa uutisten seuraamista, eikä jatkuvasti skrollaa uhkakuvia.

Yhteisötasolla kriisinkestävyys voisi ilmetä pitkittyneen sähkökatkon aikana, kun naapurusto ei lukkiudukaan asuntoihinsa, vaan kokoontuu pihalle jakamaan tietoa ja resursseja sekä vaikkapa grillaamaan sulavia pakasteita yhdessä. Tämä on yhteisöllistä resilienssiä: kriisi muuttuu selviytymisestä yhteiseksi kokemukseksi.

Henkisen kriisinkestävyiden merkitys korostuu, kun turvallisuusympäristömme on murroksessa. Kuitenkin oppaamme ja ohjeemme kansalaisille painottavat ennen kaikkea materiaalisen varautumisen, kuten kotivaran merkitystä, emmekä tunnu osaavan tukea henkisen kriisinkestävyiden muodostumista.

Luottamuksen säröily voi heikentää henkistä kriisinkestävyttä

Tutkimusnäyttö korostaa, että yhteiskunnan henkinen kriisinkestävyys ei rakennu pelkästään yksilöiden ominaisuuksista tai valtion

toimenpiteistä, vaan se on keskeisesti yhteisöjen ominaisuus. Tämän kivijalkana toimii sosiaalinen koheesio, eli ihmisten välinen yhteenkuuluvuuden tunne, ja kokemus osallisuudesta johonkin suurempaan. Kyseinen tunne syntyy ja säilyy vain, jos yhteisön jäsenet luottavat sekä toisiinsa että yhteiskunnallisiin instituutioihin.

Suomen turvallisuusarkkitehtuuri nojaakin juuri tähän kansalaisten luottamukseen viranomaisia ja yhteiskuntajärjestystä kohtaan. Tämä on mahdollistanut korkean turvallisuustason ylläpidon suhteellisen pienillä resursseilla. Luottamus on siten strateginen voimavara.

Viranomaisten ja kansalaisten välinen luottamus on arvokasta henkistä pääomaa, jota kerrytetään arjen pienillä teoilla. Kun kriisi kohtaa yhteiskunnan, tämä aiemmin rakentunut luottamus auttaa meitä toimimaan yhdessä. Kokemus siitä, että yksilöstä välitetään ja häntä kuunnellaan arjessa, luo perustan, jonka varassa on helpompi sietää epävarmuutta ja toimia rauhallisesti yhteisen turvallisuuden eteen.

Kokonaisturvallisuuden malli, jossa kansalaiset ovat turvallisuuden avaintoimijoita, on siten haavoittuvainen luottamuksen rapautuessa. Luottamuksen halkeamiin tulisikin kiinnittää nykyistä enemmän huomiota.

Resilienssi kehittyy yhteisöissä

Kansainvälinen tutkimus tukee siirtymää yksilökeskeisyydestä kohti systeemistä ja

yhteisöllistä näkökulmaa. Resilienssi kehittyy vuorovaikutuksessa ja yhteisöissä. Kompleksisuusteorian mukaan toimijoiden väliset suhteet voivat olla tärkeämpiä kuin itse toimijat.

Miten sitten voisimme tukea yhteisötason resilienssimekanismeja? Jos henkinen kriisinkestävyys on dynaaminen ja hajautunut ilmiö, voisiko viranomaistoiminnan muuttaminen ylhäältä ohjaamisesta verkostomaisempaan toimintaan ja sopeutuvaan hallintaan (*adaptive governance*) olla ratkaisu? Tässä korostuisi hajautettu toiminta ja paikallisyhteisöjen rooli turvallisuuden tuottamisessa.

Sisäministeriön visiona on ”Turvallinen yhteiskunta kaikissa oloissa”. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää, että ymmärrämme luottamuksen ja kriisinkestävyuden kaltaisia viheliäisiä ongelmia, joita kukaan ei ratkaise yksin. Tämä vaatii näkökulmien ja voimavarojen yhdistämistä.

Yhteistyö on välttämätöntä systemisen ymmärryksen luomiseksi. Yhdistämällä hallinnon ymmärryksen uhkien ennaltaehkäisystä, strategisen ennakkoinnin sekä tutkitun tiedon ja syväanalyysin, rakennamme kokonaisvaltaisempaa kuvaa turvallisuudesta, luottamuksesta ja kriisinkestävydestä.

Kokonaisturvallisuuden malli on haavoittuvainen luottamuksen rapautuessa.

SINI ERHOLTZ ja LEENA SEITOVIRTA työskentelevät sisäministeriön hallinto- ja kehittämisosaston strategia- ja kehittämissyksikössä erityisasiantuntijoina vastaten mm. sisäministeriön strategisesta ennakkoinnista ja väestötutkimuksesta.

3. Miten rakentaa kestäviä informaatioympäristöjä rauhattomuuden ajassa?

Käsitys tiedosta, viestinnästä ja turvallisuudesta on muuttunut perustavanlaatuisesti. Tieto ei näyttäydy enää ainoastaan välineenä tai sisältönä, vaan strategisena voimavarana ja yhteiskunnan kriittisenä perusinfrastruktuurina, joka määrittää demokraattisen päätöksenteon toimivuutta, kansallista turvallisuutta ja arkista kanssakäymistä.

Informaatioympäristön hallinta määrittää yhteiskunnan turvallisuuden ja päätöksenteon tason, ja huoltovarmuuden käsite onkin laajentunut: sähkön ja veden ohella on varmistettava tiedon laatu ja virtaus. Keskeinen kysymys on, kuinka rakentaa suomalaisten informaatioresilienssiä teknologian nopean kehityksen ja murenevan luottamuksen ajassa. Keskeisenä huolena on kognitiivinen uupumus ja kynnistyminen; filosofi **Hannah Arendtin** mukaan uupunutta kansakuntaa on helppo hallita, koska kukaan ei enää välitä totuudesta.

Asiantuntija-aineistojen mukaan informaatioympäristön haavoittuvuutta lisäävät ulkopuolisen vaikuttamisen ohella myös sisäsyntyinen polarisaatio ja poliittisessa keskustelussa hyödynnettävä, pelkoihin vetoava retoriikka (ns. huolipuhe). Affektiivinen polarisaatio rapauttaa kansalaisten keskinäistä luottamusta ja kognitiivista turvallisuutta samankaltaisin mekanismein kuin ulkoinen informaatiovaikuttaminen.

Informaatioympäristö yhteiskunnan kriittisenä infrastruktuurina

Tähän asti informaatioympäristö on usein nähty teknisenä ja viestinnällisenä kysymyksenä, mutta nyt se tulisi nähdä entistä laajemmin **kokonaisturvallisuuden kriittisenä osa-alueena**. Perinteisen huoltovarmuusajattelun, joka on keskittynyt esimerkiksi energian ja

logistiikan turvaamiseen, tulisi laajentua nykyistä paremmin kattamaan myös **informaatioresilienssin** ja **informaatiointegriteetin**.

Informaatioresilienssi tarkoittaa yhteiskunnan kykyä ylläpitää ja palauttaa tiedollinen toimintakyky häiriötilanteissa. Määritelmä nojaa sekä huoltovarmuuden että resilienssin käsitteisiin ja niihin pohjautuvaan ajatteluun, mutta laajentaa niiden tarkastelukulmaa tiedon ja merkitysten tasolle. Siinä missä fyysinen huoltovarmuus turvaa energiaa ja logistiikkaa, informaatioresilienssi turvaa yhteistä todellisuuspohjaa. Informaatioresilienssi rakentuu kolmesta tasosta:

- 1. Rakenteellinen resilienssi:** Median ja datainfrastruktuurin kestävyys.
- 2. Kognitiivinen resilienssi:** Yksilöiden kyky tunnistaa manipulaatio ja ylläpitää harkintakykyä.
- 3. Sosiaalinen resilienssi:** Yhteisöllinen luottamus ja osallisuus, joka suojaa disinformaatiolta.

Näiden kerrosten vuorovaikutus määrittää, miten yhteiskunta pystyy säilyttämään tiedollisen itsemääräämis-oikeutensa. Informaatioresilienssi ei siis voi perustua yksittäiseen puolustusrakenteeseen vaan se perustuu kykyyn ylläpitää yhteinen todellisuuspohja tilanteessa, jossa data, mieliteet ja algoritmit muokkaavat näkyvyyttä ja merkityksiä.

Informaatioresilienssi tarkoittaa yhteiskunnan kykyä ylläpitää ja palauttaa tiedollinen toimintakyky häiriötilanteissa.

Myös käsityksemme vallan muodoista ja vallankäytöstä eri informaatioympäristöissä on tarkentunut. Yhä enemmän huomiota kiinnitetään siihen, että paitsi tieto myös data on valtaa ja näiden resurssien avulla on mahdollista vaikuttaa erilaisten kohderyhmien käyttäytymiseen. Perinteinen poliittinen, taloudellinen ja kulttuurinen valta eivät enää yksin ratkaise, kuka hallitsee todellisuutta. Ratkaisevaa on, kuka hallitsee tiedon muotoa, määrää ja merkitystä.

Yksi tapa ymmärtää tietoon liittyvää vallankäyttöä aiempaa jäsentyneemmin ja nykyiseen informaatioympäristön monimutkaisuuteen soveltuvalla tavalla, on erottaa toisistaan *datavalta*, *tietovalta* ja *informaatiovalta*, Henrik Rydenfeltin (2023) tekemän jaottelun mukaisesti. Näistä datavalta viittaa kykyyn hallita ja kerätä suuria määriä raakadataa. Tätä valtaa on erityisesti globaaleilla teknologiajäteillä. Tietovalta taas viittaa kykyyn jäsentää ja tulkita dataa merkitykselliseksi tiedoksi. Tätä valtaa ovat perinteisesti käyttäneet esimerkiksi tieteen ja journalismin toimijat, mutta näiden valta-asema on sittemmin liudentunut. Informaatiovalta taas on esimerkiksi ”portinvartijan” valtaa päättää, mikä nousee näkyviin algoritmeissa ja uutisvirroissa. Informaatiovalta on myös kykyä vaikuttaa eri kohderyhmien toimintaan.

Tämä murros on nostanut esiin uuden kysymyksen **tiedollisesta haavoittuvuudesta**: jos yksikin näistä kerroksista on vinoutunut tai vieraan vallan hallinnassa, yhteiskunnan itsemääräämisoikeus vaarantuu. Tämä näkökulma on edelleen korostunut viimeaikaisessa keskustelussa Suomen ja Euroopan data- ja digi-suvereniteetista suhteessa yhdysvaltalaisiin digipalveluihin.

Kognitiivinen turvallisuus ja kyky oppia häiriöistä

Informaatio- ja mediaympäristön murros ja sen kytkeytyminen uusilla tavoilla myös geopolitiikkaan ja -talouteen pakottaa meidät pohtimaan teknisten tietojärjestelmien suojaamisen rinnalla entistä enemmän myös **ihmisten ajattelun ja tulkintakyvyn suojaamista**, eli kognitiivista turvallisuutta. Psykologiset haavoittuvuudet nähdään nyt informaatiovaikuttamisen keskeisimpänä maaperänä.

Uusia kysymyksiä informaatioympäristön vaikutuksesta mieleen ovat:

- **Kognitiivinen inflaatio:** Aiheuttaako yliinformaatio sen, että ihminen alkaa suodattaa monimutkaista sisältöä pois, jolloin tärkein asia ei ole enää näkyvin?
- **Emotionaalinen resonanssi:** Miten hallita ympäristöä, jossa algoritmit palkitsevat pelkoa ja vihaa harkinnan sijaan?
- **Mielen huoltovarmuus:** Onko seuraava suuri kansanterveyshaaste ”ajattelun uupumus”?

Generatiivinen tekoäly ja kognitiivinen ulkoistaminen

Tekoälysovellusten valtavirtaistuminen muokkaa informaatioympäristön rakenteita nopeasti. Ilmiöön liittyy kognitiivisen ulkoistamisen riski, jossa päätöksentekoa ja tiedon arviointia siirretään läpinäkymättömille algoritmeille. Tutkimuksessa on tunnistettu myös synteettisen datan aiheuttama informaation laadun rakenteellinen heikkeneminen (ns. mallien romahdus eli model collapse). Tämä tapahtuu, kun kieli-mallit kouluttavat itseään toisten tekoälyjen tuottamalla, mahdollisesti vinoutuneella datalla. Strategisen tutkimuksen neuvoston

DECA-hankkeen havaintojen mukaisesti kehitys edellyttää kansalaisten episteemisen (tiedollisen) toimintakyvyn vahvistamista sekä uusia teknologisia standardeja (kuten C2PA), joiden avulla tiedon alkuperä ja luotettavuus voidaan varmentaa. Kyse ei enää ole vain siitä, onko tieto totta, vaan siitä, kuka tai mikä sen on tuottanut ja millä perusteilla.

Systeminen uusiutumiskyky ja häiriöistä oppiminen

Yhteiskunnallisen kestävyuden ymmärtämisessä ollaan siirtymässä passiivisesta suojautumisesta kohti aktiivista systeemistä oppimis- ja uusiutumiskykyä (transformatiivinen kapasiteetti). Informaatioympäristön häiriöitä tai disinformaatiota ei tulisi tarkastella ainoastaan torjuttavina uhkina, vaan indikaattoreina järjestelmän rakenteellisista heikkouksista. Tämä edellyttää ajattelutavan muutosta perinteisestä suojautumisesta kohti antifrangibleettia (kestävyys).

Oppimiskyky rakentuu kolmella tasolla. *Rakenteellinen kestävyys* viittaa hajautettuun infrastruktuuriin, jossa yksittäisen kanavan häiriö ei vaaranna koko järjestelmää. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi hajautettuja mediaverkostoja, mediatoimijoiden

monimuotoista omistus pohjaa ja useita jakelukanavia. *Kognitiivinen kestävyys* tarkoittaa väestön ja organisaatioiden kykyä ylläpitää analyttistä harkintaa ristiriitaisen tiedon keskellä. Kognitiivinen turvallisuus ei tällöin nojaa virheiden välttämiseen, vaan reflektiiviseen sietokykyyn: kykyyn oppia, korjata ja ylläpitää harkintakykyä myös silloin, kun tietoa on liikaa tai se on sekavaa. *Sosiaalinen kestävyys* taas edellyttää avoimuutta virheiden käsitelyssä, mikä vahvistaa luottamusta institutioihin pitkällä aikavälillä. Tällöin luottamus ei näyttäydy haurastuvana resurssina, joka katoaa virheen myötä, vaan suhteena, joka voi vahvistua avoimen ja oikea-aikaisen virheiden käsittelyn kautta.

Edellä kuvatut käsitteelliset ja ajatukselliset siirtymät huomioiden voidaan sanoa, että informaatioympäristön murros kiteytyy uusiin, strategiaan kysymyksiin, kuten siihen, voisiko kognitiivinen turvallisuus olla osa huoltovarmuuden ydintä esimerkiksi energian rinnalla ja miten kotimainen uutisinfrastruktuuri turvataan globaalien alustojen puristuksissa? Lopulta informaatioympäristön kestävyys voidaan nähdä ”mielen huoltovarmuuden projektina”, jossa tavoitteena on säilyttää yhteinen todellisuuskäsitys teknologisen ja geopolitiittisen myllerryksen keskellä.

Teksti pohjautuu **JOUNI MÖLSÄN** kirjoittamaan *taustamuistioon informaatioympäristön murroksesta* (Mölsä 2026). Mölsä on työskennellyt mm. journalistina, tasavallan presidentin kanslian viestintäpäällikkönä sekä ulkoministeriön viestintäjohtajana. Aineiston tiivistämisessä on hyödynnetty tekoälyä.

HANKKEITA JA TOIMINTAMALLEJA

Kestävät informaatioympäristöt**Nordic Safe Cities ja Safe Digital City -konsepti**

Nordic Safe Cities on pohjoismainen, vuonna 2016 perustettu verkosto-organisaatio, joka kehittää kaupunkien turvallisuutta ja inklusiivisuutta. Organisaatio on alun perin perustettu pohjoismaisen ministerineuvoston aloitteena.

Verkosto tekee yhteistyötä muun muassa kaupunkien, viranomaisten, kansalaisyhteiskunnan ja tutkijoiden kanssa erityisesti väkivaltaisen ekstremismin, radikalisoitumisen, polarisaation, vihapuheen ja syrjinnän ehkäisemiseksi. Organisaation toiminta perustuu kaupunkien tukemiseen käytännön työkaluilla, koulutuksilla, verkostoilla ja politiikkasuosituksilla.

Nordic Safe Cities on kehittänyt Safe Digital City -konseptin, joka vie työn digitaalisiin ympäristöihin. Konsepti tarkastelee, miten verkkokeskustelut, algoritmit ja alustarakenteet vaikuttavat paikalliseen turvallisuuteen, luottamukseen ja osallisuuteen. Safe Digital City -konsepti pyrkii tunnistamaan verkossa esiintyvää vihapuhetta ja auttaa paikallisia toimijoita - kuntia, kansalaisyhteiskuntaa, nuoria ja poliisia - ehkäisemään tätä sekä suojelemaan demokratiaa ja digitaalista turvallisuutta. Hanke tarjoaa työkaluja digitaalisten riskien tunnistamiseen, paikallisten toimijoiden osaamisen vahvistamiseen sekä varhaiseen puuttumiseen tilanteissa, joissa verkossa syntyvä vihamielinen tai harhaanjohtava viestintä uhkaa heijastua fyysiseen turvallisuuteen tai yhteiskunnalliseen koheesioon.

Kognitiivisen turvallisuuden barometri (Jyväskylän yliopisto)

Jyväskylän yliopiston *Kognitiivinen turvallisuus – kokemukset ja valmius puolustautua* -tutkimushankkeessa kehitetään Kognitiivisen turvallisuuden barometri, jonka avulla voidaan seurata kansalaisten sietokykyä informaatiovaikuttamista vastaan ja kyvykkyyksiä tunnistaa tämän kaltaista vaikuttamista. Tulokset niin ikään auttavat kehittämään toimintaa, jolla pyritään vahvistamaan informaatioresilienssiä.

Barometrin kehittäminen on uusi tieteellinen avaus, jollaista ei ole aiemmin toteutettu. Tavoitteena on luoda kansallisesti käyttökelpoinen mittari, jota voitaisiin hyödyntää laajasti. Vuonna 2025 käynnistynyttä hanketta osarahoittaa Maanpuolustuksen tieteellinen neuvottelukunta.

NÄKEMYS

Miksi puhumme informaatiointegriteetistä?

Meidän kaikkien tiedollisten oikeuksien ja tiedon eheyden puolustaminen on myös yhteiskunnan turvallisuuden puolustamista, kirjoittavat Minna Horowitz ja Jukka Vahti.

Sanoilla on väliä, sillä niiden avulla rakennamme ja hahmotamme todellisuutta. Erityisesti sanat ja käsitteet ovat tärkeitä, kun puhutaan abstrakteista asioista kuten informaatioympäristö ja tieto, sillä sanat ovat ainoa keino yrittää luoda yhteistä ymmärrystä siitä, mitä nämä asiat tarkoittavat. Yhteinen ymmärrys korostuu ajassa, jossa epävarmuudesta ja rauhattomuudesta on tullut uusi normaali.

Informaatioympäristöjen kriisinkestävyys, resilienssi ja turvallisuus ovat kaikki tärkeitä termejä ja käytännön tavoitteita. Kuitenkin viime aikoina niin YK kuin OECD ovat ottaneet käyttöön informaatiointegriteetin eli informaatioeheyden käsitteen. Se mainitaan myös EU:n Demokratiakilvessä eli kokonaisvaltaisessa politiikkasuunnitelmassa informaatiohäiriöiden torjumiseksi. Miksi näin?

YK:n määritelmän mukaan informaatioeheys kuvaa media- ja viestintäympäristöä, joka turvaa yksilöiden valinnanmahdollisuudet, vapauden, yksityisyyden ja turvallisuuden ja jossa ihmiset voivat ilmaista itseään vapaasti sekä tehdä tietoon perustuvia ja itsenäisiä päätöksiä.

Tällainen ympäristö on monen tekijän summa. Sen perustana ovat yhteiskunnallinen luottamus, vapaa ja monipuolinen kansallinen media sekä yksilöiden media- ja

informaatiolukutaidot. Lisäksi tarvitaan niin viestintäpolitiikkaa, sääntelyä kuin sellaisia taloudellisia toimintamalleja yritysmaailmalle, jotka edistävät ihmisoikeuksia informaatiohäiriöiden sijaan. Tämä pätee myös maailman suurimpiin teknologiayhtiöihin kuten Metaan, X:ään ja TikTokiin.

Tätä kaikkea tukemaan kaivataan digialustojen ja muiden informaatio toimijoiden toiminnan läpinäkyvyyttä sekä niitä tarkastelevaa tutkimusta. YK:n informaatioeheyden periaatteet sisältävät suosituksia valtioille, teknologia-alan yrityksille, medialle, mainostajille ja kansalaisyhteiskunnalle.

Mikä siis erottaa informaatioeheyden muista tavoitteista turvata media- ja viestintäympäristöämme? Kuten YK:n periaatteet osoittavat, integriteetti viittaa yhteistoimintaan, jolla on yhteinen arvopohja: informaatioeheyden perimmäinen pyrkimys on taata yksilöiden episteemisiä eli tiedollisia oikeuksia, jotka osaltaan turvaavat koko yhteiskunnan turvallisuutta.

Niihin sisältyvät yksityisyydensuojan lisäksi pääsy luotettavaan tietoon ja toimiviin teknologioihin sekä monipuolisiin sisältöihin ja näkökulmiin. Oikeuksiin kuuluvat keskeisesti myös valmiudet hyödyntää tietoa yhteiskunnalliseen dialogiin ja toimintaan. Nämä oikeudet voi

Informaatioeheyden perimmäinen pyrkimys on taata yksilöiden tiedollisia oikeuksia, jotka osaltaan turvaavat koko yhteiskunnan turvallisuutta.

löytää monista ihmisoikeusjulistuksista ja -sopimuksista, ja ne tarjoavat tiekartan kansallisen informaatioympäristön eheyden ja kestävyden arvioinnille. Sanoja siis tarvitaan, jotta päästään myös tekoihin.

Tämä on tärkeää, sillä pidemmällä aikavälillä panoksena on paitsi luottamusyhteiskunnan myös demokratian tulevaisuus, ei enempää eikä vähempää.

MINNA HOROWITZ työskentelee yliopistotutkijana Helsingin yliopistossa.

JUKKA VAHTI työskentelee johtavana asiantuntijana Sitran ennakointitiimissä.

4. Ketkä kannattelevat yhteiskunnallista luottamusta?

Käsityksemme luottamuksesta on laajentunut yksilön ominaisuudesta monimutkaiseksi yhteiskunnalliseksi järjestelmäksi, jossa instituutiot, sosioekonomiset tekijät ja uusi teknologia kietoutuvat yhteen.

Perinteisesti luottamus on jaettu **poliittiseen luottamukseen** (luottamus instituutioihin) ja **sosiaaliseen luottamukseen** (ihmisten välinen luottamus). Vaikka nämä on pidetty erillään, nykykäsitys korostaa niiden vahvaa keskinäistä riippuvuutta: uudempi tutkimus viittaa siihen, että nimenomaan poliittinen luottamus rakentaa sosiaalista luottamusta eikä päinvastoin. Instituutiot toimivatkin ”yhteiskunnallisina sateentekijöinä”, joiden toiminnan oikeutus eli legitimitetti säteilee luottamusta ympärilleen.

Käsitys luottamuksen rakentumisesta on muuttunut passiivisesta asenteesta aktiiviseksi arvioinniksi. Kansalaiset arvioivat instituutiota kolmen kriteerin kautta: **pätevyys** (vastaako se odotuksiin), **sitoutuminen** (tehtävän hoito) ja **toimintavarmuus** (johdonmukaisuus). Samalla legitimitetti on jaettu pragmaattiseen (hyöty), moraaliseen (oikeutus) ja kognitiiviseen (johdonmukaisuus) muotoon. Suomessa on huomattu, että esimerkiksi instituution edustajien väliset julkiset ristiriidat tai etäisyys instituutioon murentavat tätä oikeutusta tehokkaasti.

Luottamuksen eri tasot ja ”terve” epäluottamus

Yksi merkittävä muutos luottamuksen ymmärtämisessä on jako **yleistyneeseen** ja **spesifiin** luottamukseen. Yleistynyt luottamus tarkoittaa, että instituutiota pidetään lähtökohtaisesti luotettavana, vaikka yksittäisiä väärinkäytöksiä tapahtuisi. Tästä esimerkkinä on suomalaisten vahva yleistynyt luottamus poliisiin.

Myös suhtautuminen epäluottamukseen on muuttunut: sitä ei pidetä enää pelkästään kielteisenä asiana. **Spesifi epäluottamus** nähdään nykyään tärkeänä osana modernia demokratiaa, sillä se toimii vallankäytön pidäkkeenä ja vaatii instituutioilta vastuullisuutta. Uhkana pidetään kuitenkin yleistynyttä epäluottamusta, joka kohdistuu koko järjestelmään ja vaarantaa sen vakauden.

Luottamuksen rakentumista voidaan tarkastella sekä mikro- että makrotasolla. Käsitykset luottamuksen alkuperästä kuitenkin vaihtelevat tieteenaloittain, mikä tekee kentästä hajanaisen.

- **Psykologinen näkökulma** korostaa yksilön persoonallisuutta ja jopa geneejiä; luottamus on tällöin varhaislapsuudessa opittu tai peritty ominaisuus.
- **Sosiologinen näkökulma** painottaa sosiaalisia tekijöitä, kuten koulutusta, tuloja ja henkilökohtaisia elämänkokemuksia.
- **Makrotason mallit** taas näkevät luottamuksen poliittisen järjestelmän tuotoksena, johon vaikuttavat korruptiotaso, demokratian toimivuus ja taloudellinen tasa-arvo.

Nykyisin luottamuksen rakentuminen ymmärretään vahvasti sidoksissa yksilön sosioekonomiseen asemaan ja osallisuuden kokemukseen. Taloudellinen ja alueellinen eriytyminen heijastuu suoraan instituutioluottamukseen: vakaammassa asemassa olevat luottavat yhteiskunnan rakenteisiin enemmän kuin ne väestöryhmät, jotka kokevat syrjäytymistä. Tutkimusnäyttö viittaa myös siihen, että järjestö- ja vapaaehtoistoiminta pikemminkin

kokoa jo valmiiksi luottavaisia kansalaisia yhteen kuin automaattisesti tuottaa uutta luottamusta eniten tukeva tarvitsevien keskuudessa.

Suomalainen luottamusparadoksi ja häivedemokratia

Suomessa luottamukseen liittyy erityinen **luottamusparadoksi**: kansalaiset luottavat vahvasti instituutioihin, mutta uskovat heikosti omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Tämä on yhteydessä **häivedemokratian** kannatukseen, jossa päätöksenteko saa tapahtua asiantuntijoiden ja instituutioiden kulisseissa ilman läpinäkyvää vuoropuhelua kansalaisten kanssa.

Tämä kehitys on jännitteisessä suhteessa vaatimukseen avoimuudesta ja vuorovaikutuksesta, jotka olisivat kuitenkin avaimia luottamuksen pitkäaikaiseen vahvistamiseen.

Lisähaastetta luottamuksen rakentamiseen ja ylläpitämiseen tuo informaatioympäristön murros, joka heikentää luottamustamme monilla eri tavoilla. Sosiaalinen media nähdään usein ”epäluottamuskoneena”, joka heikentää sekä instituutioluottamusta että ihmisten välistä luottamusta. Tämän vuoksi digi- ja datasäätely on noussut keskeiseksi turvallisuuskysymykseksi.

Luottamustutkimuksen suosion trendi ei näytä hiipumisen merkkejä vaan jatkuu todennäköisesti vahvana myös lähitulevaisuudessa ulottuen myös uusille tieteenaloille. Tämä johtuu yhtäältä luottamustutkimuksen yhteiskunnallisesta kysynnästä ja toisaalta tutkimuskentän nopeasta muutoksesta.

Luottamustutkimuksen yhteiskunnallinen kysyntä syntyy erityisesti poliittisen luottamuksen heikentymisestä monessa maassa. Ideologisen ja affektiivisen polarisaation samanaikainen kasvu alleviivaa luottamustutkimuksen merkitystä ja tarvetta aiempaa moniulotteisemmille tutkimusasetelmille.

Luottamustutkimuksen trendit viittaavat siihen, että jatkossa entistä enemmän huomiota kiinnitetään ainakin tunteiden ja identiteettien merkitykseen (affektiivinen polarisaatio), dynaamisiin tutkimusasetelmiin, joissa tunnistetaan luottamuksen jatkuva muutos sekä uusien instituutioiden, kuten puntaroivien kansalaispaneelien, mahdollisuuksiin, jotka voisivat toimia uusina ”sateentekijöinä” ja tuoda kansalaisten äänen paremmin kuuluviin.

Lopulta luottamus nähdään nykyisin keskeisenä osana yhteiskunnan **resilienssiä** eli kriisinkestävyyttä, ja sen ylläpitäminen vaatii sekä sosiaalisen eriarvoisuuden vähentämistä että viestintäteknologian parempaa säätelyä

*Teksti pohjautuu tutkija **JOHANNA VUORELMA** kirjoittamaan tutkimuskatsaukseen luottamusta kannattelevista instituutioista (Vuorelma 2026). Vuorelma työskentelee kansainvälisen politiikan yliopistolehtorina Tampereen yliopistossa. Aineiston tiivistämisessä on hyödynnetty tekoälyä.*

HANKKEITA JA TOIMINTAMALLEJA

Luottamusta kannattelevat instituutiot**Porin "Social Club"**

Porissa paikallinen kauppias ja naapurin matalan kynnyksen kohtaamispaikan asiakasryhmä etsivät ratkaisua tilanteessa, jossa oleskelu liikkeen läheisyydessä oli aiheuttanut jännitteitä. Kohtaamispaikkaan olivat tervetulleita kaikki, päihtyneenä tai selvin päin. Tilanteen ratkaisemiseksi ei lisätty vartiointia tai turvatoimia, vaan osapuolet kävivät neuvotteluja ja sopivat yhteisistä toimintatavoista naapurisovun hengessä.

Ratkaisussa keskeistä oli avoin vuoropuhelu, ennakkoluuloton toisiinsa tutustuminen ja yhteisesti sovitut pelisäännöt, joiden avulla pyrittiin parantamaan osapuolten kokemaa turvallisuutta. Tapaus on mikrotason esimerkki yhteisöllisestä resilienssistä ja siitä, miten paikallistasolla voidaan etsiä ratkaisuja tilanteissa, joissa eri ryhmien tarpeet ja näkökulmat kohtaavat. Toimintamallissa paikallinen yritys ja haavoittuva ryhmä loivat turvallisuutta neuvottelulla vartiointiin sijaan.

Borderland Dialogues

Borderland Dialogues (Rajamaan dialogit) on Suomesta lähtöisin oleva kansainvälinen dialogialoite, jossa Suomen lisäksi Venäjän naapurimaissa Virossa, Latviassa, Liettuassa, Puolassa ja Norjassa keskustellaan turvallisuudesta, turvallisuuden tunteesta ja yhteenkuuluvuudesta. Toimintamalli on lähtöisin Suomen Kansallisista dialogeista.

Hankkeessa järjestetään fasilitoituja dialogeja yhteisöjen, kansalaisten ja viranomaisten yhteistyössä. Dialogeissa ihmiset pääsevät käymään monimuotoista keskustelua, kuulevat toistensa näkemyksiä, madaltavat raja-aitoja eri käsitysten välillä, oivaltavat uutta, jakavat havaintoja ja rakentavat yhdessä keskinäistä luottamusta. Dialogit aktivoivat yhteiskunnan eri toimijoita turvallisuuden tuottajia ja monipuolistavat turvallisuuskeskustelua.

Syksyllä 2025 Suomessa erityisesti Venäjän raja-alueiden läheisyydessä järjestettiin lähes 40 dialogia. Dialogeissa nousi esiin muun muassa itärajan elinvoimaisuuden merkitys osana kansallista turvallisuutta, sekä turvallisuuden tunteen rakentuminen keskeisesti myös arjen palveluiden saavutettavuudesta ja taloudellisesta toivosta. Vuonna 2026 dialogit jatkuvat Baltian maissa, Norjassa ja Puolassa.

NÄKEMYS

Luottamuksen uusi arkkitehtuuri: Toimintakykyä epävarmuuden keskellä

Yhteiskunnallinen luottamus on modernin yhteiskunnan kovinta ydintä: se mahdollistaa päätöksenteon, uudistumisen ja hallitun riskinoton silloinkin, kun tulevaisuus on epäselvä. Ilman sitä yhteiskuntasopimus alkaa rakoilla ja tilalle hiipii epäluulo, kirjoittaa Sitran vanhempi neuvonantaja Taru Tujunen.

Luottamustutkija Rachel Botsman kuvaa kirjasaan *Who Can You Trust* luottamusta osuvasti ”itsevarmana suhteena tuntemattomaan” -siltaan, joka auttaa meitä astumaan kohti epävarmaa. Analogisessa maailmassa tämä silta oli vertikaalinen. Luottamus virtasi alhaalta ylös, kansalaisilta edustukselliselle poliittiselle järjestelmälle. Tai ylhäältä alas, lainsäädännön turvin toimivilta auktoriteeteilta ja instituutioilta kansalaisille. Digitaalinen aika on kuitenkin kääntänyt virtauksen horisontaaliseksi. Luotamme nyt yhä enemmän vertaisiimme ja kaltaisiimme. Ihmisiin, jotka tuntuvat edustavan meitä itseämme. Sosiaalinen media, sekä alustatalouden yritykset ovat keskeisiä toimijoita paitsi tämän ilmiön synnyssä myös sen leviämässä sekä vauhdittamisessa.

Tony Blair Institute kuvaa tammikuun 2025 raportissaan *Disruptive Delivery: Meeting the Unmet Demand in Politics* jakolinjaa *outside-reihin* ja *insidereihiin*. Outsiderit kokevat eliitin ja asiantuntijat etäisiksi; monimutkainen kieli tulkitaan sumutukseksi. Insiderit taas hyväksyvät monimutkaisuuden ja nojaavat riippumattomaan tietoon. Kun instituutiot puhuvat pääosin insidereihiin kieltä, outsiderien vieraantuminen syvenee.

Suomi on pitkään ollut korkean luottamuksen maa, mutta merkit heikkenevästä tulevaisuususkosta ja luottamuksen eriytymisestä ovat selviä. Kun kokemus järjestelmästä ”omana” kapenee, kasvaa myös haluttomuus luottaa eri tavoin ajatteleviin. Tilastot eivät enää vakuuta, jos arki kertoo muuta. Instituutioille luottamuksen muutos on kohtalonkysymys. Luottamus on niiden olemassaolon oikeutus ja tärkein työkalu. Ilman kansalaisten luottamusta yhteiskunnallisten instituutioiden kyky toimeenpanna päätöksiä ja tuottaa turvallisuutta halvaantuu. Muutos pakottaa kysymään: ovatko instituutiomme pysyneet tämän historiallisen murroksen tahdissa?

Ratkaisuksi Tony Blair Institute ehdottaa radikaalia hyötypolitiikkaa: vähemmän ”totuuden julistamista”, enemmän näkyvää hyötyä arjessa. Luottamus ansaitaan tuloksilla ja kohtaamisilla, ei historiallisella asemalla. Se vaatii avoimempia prosesseja (miten päätös syntyi ja miksi), selkeämpää kieltä sekä aitoa vuoropuhelua. Myös keskeneräisyys ja virheet on voitava näyttää – se tekee vallasta ymmärrettävää ja asiantuntijuudesta uskottavaa.

Modernissa yhteiskunnassa luottamusta ei rakenneta enää pelkällä historiallisella asemalla.

Luottamus rakentuu myös rohkeudesta näyttää keskeneräisyys ja myöntää tarvittaessa virheet.

Se on ansaittava jokaisessa kohtaamisessa. Tämä edellyttää luottamuksen muotoilua osaksi instituutioiden ydinprosesseja. Päätöksentekoa ja tiedon tuottamista on avattava niin, että kansalaiset näkevät, miten ja millä perusteilla valinnat on tehty. Pelkkiin lakipykäliin taikka asetuksiin viittaaminen ei enää riitä. Informaation luettelemisesta on siirryttävä ymmärrettävän tiedon jakamiseen sekä aitoon vuoropuheluun. Luottamus rakentuu myös rohkeudesta näyttää keskeneräisyys ja myöntää tarvittaessa virheet. Se riisuu mielikuvaa etäisestä vallankäyttäjistä ja tekee

asiantuntijaorganisaatiosta luotettavan oppaan monimutkaisessa maailmassa.

Lopulta kyse on jaetun maaperän rakentamisesta. Instituutioiden tehtävä on kannatella tilaa, jossa voimme kohdata toisemme ilman pelkoa. Tämä tila nojaa siihen, mikä meitä edelleen yhdistää: huoleen lapsistamme, yhteiseen luontoomme tai pärjäämisen perintöön. Vain kyvyllä tuottaa todellista hyötyä ja muotoilemalla luottamus osaksi jokaista prosessia instituutiot voivat rakentaa sillan, joka kestää tuntemattoman kohtaamisen myös tulevaisuuden epävarmuudessa.

TARU TUJUNEN on Sitran vanhempi neuvonantaja, jolla on pitkä kokemus sekä suomalaisesta yrityselämästä että politiikasta. Hän oli muutostoimisto Ellun Kanojen toimitusjohtajana kymmenen vuotta ja ennen sitä kokoomuksen puoluesihteerinä.

5. Yhteiskunnallinen turvallisuus kansalaisten ja julkisen keskustelun näkökulmista

Mitä suomalaiset ajattelevat turvallisuudesta ja luottamuksesta?

Mitattavia muutoksia turvallisuuden ja luottamuksen kokemuksissa tarkastellaan useiden keskeisten lähteiden kautta. Kansalliset kyselytutkimukset, kuten Valtioneuvoston kanslian Kansalaispulssi ja Sitran Tulevaisuusbarometri (2024–2025), tarjoavat ajallisesti vertailukelpoista tietoa asenneilmaston rakenteellisista muutoksista. Näitä täydentävät valtiovarainministeriön koordinoimat Kansalliset dialogit, joissa on laajassa yhteistyössä kansalaisyhteiskunnan kanssa koottu syvällistä, kokemuksellista ymmärrystä turvallisuudesta, luottamuksesta sekä Venäjän rajanaapurina elämisestä. Lisäksi kansainväliset vertailututkimukset, kuten OECD Survey on Drivers of Trust in Public Institutions (2024), asettavat suomalaisten luottamuksen kehityksen suhteen muiden maiden kanssa. Myös media-analyysit valottavat näkymää suomalaiseen julkiseen turvallisuuskeskusteluun.

Suomalaisten luottamus poliittiseen päätöksentekoon on heikentynyt merkittävästi: vain 37 prosenttia suomalaisista luottaa poliittisiin puolueisiin (OECD 2024). Yhteiskunnallisen koheesion kannalta keskeinen ja huolestuttava havainto on pitkäkestoisen ulkopuolisuuden kokemuksen yleistyminen, joka heijastuu katkeruutena yhteiskuntaa kohtaan. Tätä tunnetta raportoi jopa 15 prosenttia suomalaisista (Evwaraye 2025). Samanaikaisesti 39 prosenttia ei luota yhteiskunnan kykyyn ratkaista keskeisiä ongelmia, ja erityisen huolestuttavaa on, että kymmenen prosenttia pitää väkivallan käyttöä hyväksyttävänä omien tavoitteidensa saavuttamiseksi (E2 2025). Vain 18 prosenttia kansalaisista arvioi Suomen tulevaisuuden nykyhetkeä paremmaksi (Sitra 2025).

Myös yleinen turvallisuuden tunne on heikentynyt. Vaikka 69 prosenttia kokee elämänsä turvalliseksi, alle 25-vuotiaista näin kokee enää 53 prosenttia. Turvallisuuden merkitys on silti kiistaton: 75 prosenttia arvioi turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen vaikuttavan merkittävästi omaan tulevaisuuden hyvinvointiinsa. Samalla kansalaisten huolimaiset eriytyvät yhä selvemmin eri ihmisryhmien välillä. (Sitra 2025.)

Nämä luvut muodostavat kehyksen murrokselle, jota suomalainen luottamusyhteiskunta parhaillaan käy läpi. Tulevaisuusbarometri 2025 kertoo suunnan muutoksesta. Kansallisten dialogien ja kyselytutkimusten aineistot piirtävät kuvan yhteiskunnasta, jossa turvattomuus on tullut lähelle ihmisten arkea. Kuten eräs Kansallisten dialogien osallistuja kuvasi: “Tuntuu, että turvattomuuksia vaan tulvii.”

Hyvinvointivaltion rapautuminen ja arjen turvattomuus

Suomalaisten turvallisuuden tunteeseen vaikuttavat ennen kaikkea arjen olosuhteet: toimeentulo sekä julkisten palveluiden saatavuus ja toimivuus. Eriytyvät huolimaiset näkyvät siinä, miten taloudellinen tilanne ja asuinpaikka muokkaavat kokemuksia. Kansalaispulssin (2025) mukaan yli 40 prosenttia suomalaisista on vähintään jonkin verran huolissaan kotitaloutensa toimeentulosta. Samalla vain 44 prosenttia pitää suomalaista yhteiskuntaa oikeudenmukaisena.

Kansallisissa dialogeissa, joiden keskusteluaiheet vaihtelevat puolivuositain, on noussut toistuvasti esiin huoli hyvinvointivaltion rapautumisesta. Erityisesti sosiaali- ja terveystalouden saatavuuden heikkeneminen, hoitojonot ja palveluiden keskittäminen herättävät epävarmuutta: saavatko ihmiset itse tai heidän läheisensä apua sitä tarvitessaan?

Keskusteluissa toistuu myös käsite uuvutusbyrokratia. Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevat, kuten vammaiset, ikäihmiset ja omaishoitajat, joutuvat käyttämään kohtuuttomasti aikaa ja voimavaroja saadakseen lakisääteisiä palveluita. Kuten eräs keskustelija kuvasi: ”Tuntuu siltä, että on vähän asioita, joihin nykyaikana voi luottaa läheistensä lisäksi, ja koko ajan asiat, joihin voi luottaa, kapenevat.” Palvelujärjestelmän toimivuus on suorassa yhteydessä kokonaisturvallisuuteen: kokemus instituutioiden kyvystä huolehtia kansalaisista muodostaa perustan, jonka varaan väestön kriisinkestävyys rakentuu.

Etääntyminen päätöksenteosta ja kokemus osattomuudesta

Luottamuksen lasku poliittisia puolueita ja hallitusta kohtaan näkyy suomalaisten asenteissa. Paikallisesta ja alueellisesta päätöksenteosta puuttuvat innostavat visiot ja pitkäjänteisyys niin kansalaisten kuin päättäjienkin mielestä. Vain 15 prosenttia suomalaisista kokee voivansa vaikuttaa oman asuinkuntansa tulevaisuuteen (Sitra 2025).

Kokemus siitä, ettei oma ääni kuulu, ruokkii osattomuuden tunnetta. Vuoden 2024 kansallisissa Turvallisuus ja luottamus -dialogeissa monet osallistujat kokivat poliitikkojen etääntyneen tavallisten ihmisten arjesta. Eräs keskustelija kiteytti kokemuksen näin:

”Huomaan etenkin hyvinvointialueen politiikassa, miten moni poliitikko on vieraantunut normi-ihmisten arjesta.”

Myös yhteiskunnallisen keskusteluilma-
piirin kiristyminen, rasismi ja

tarkoitushakuinen vastakkainasettelu horjuttavat turvallisuuden tunnetta ja heikentävät luottamusta toisten ihmisten hyvántahtoisuuteen.

Rajaseutujen huolet ja globaali epävarmuus

Arjen huolien rinnalla kansalaisten mielenmaisemaa varjostavat globaalit kriisit, erityisesti Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa ja Venäjän hybridivaikuttaminen. Turvattomuutta synnyttää paitsi konkreettinen sodan uhka myös kokemus kansainvälisen yhteisön rajallisesta kyvystä ratkaista konflikteja.

Erityisen voimakkaasti muuttunut turvallisuusympäristö koetaan Itä-Suomen rajaseuduilla. Lähellä Venäjän rajaa asuvien kansalaisten dialogeissa (2026) itärajan sulkeutuminen ja investointien puute näyttäytyvät kurjistumiskehityksenä, jopa tunteena siitä, että valtiovalta on unohtanut alueen. Venäjän hyökkäyssodan ja rajan sulkemisen seurauksena rajalla asuvat kuvaavat tilannetta näin: ”Raja on taas pimeä verho, jonka taakse ei näe.”

Vaikka rajan läheisyys ei välttämättä aiheuta välitöntä pelkoa, elinvoiman heikkeneminen ja palveluiden etääntyminen nakertavat luottamusta tulevaisuuteen.

Julkinen turvallisuuskeskustelu turvallisuuden rakentajana

Kansalaisten kokemaa epävarmuutta vahvistaa osaltaan mediaympäristön ja turvallisuuskeskustelun muutos. Julkinen keskustelu ei ainoastaan heijasta turvallisuustilannetta, vaan myös rakentaa sitä.

Kansallisissa dialogeissa (2024) nousi esiin kokemus siitä, että uhkakuvia korostava uutisointi heikentää turvallisuuden tunnetta ja rapauttaa luottamusta. Sitran ja Meedius Internationalin analyysi (2025) tukee tätä havaintoa: suomalainen turvallisuuskeskustelu on

kaventunut ja muuttunut osin yksiaäniseksi. Keskustelua hallitsevat Venäjään liittyvät uhkakuvat, ja kriisit ovat lyhentäneet tulevaisuuskatseen aikajännettä.

Samalla monet arjen turvallisuuteen vaikuttavat kysymykset – kuten toimeentulo, talous ja eriarvoistuminen – jäävät keskustelussa vähemmälle huomiolle. Moniäänisen ja pitkäjänteisemmän turvallisuuskeskustelun vahvistaminen on tärkeää, sillä avoin ja moninäkökulmainen demokratia lisää yhteiskunnan ennakointikykyä ja kriisinkestävyyttä.

Kohti yhteisöllistä sisua ja luottamuksen lähteitä

Vaikka usko Suomen parempaan tulevaisuuteen on Tulevaisuusbarometrin mukaan heikentynyt, 75 prosenttia suomalaisista uskoo edelleen voivansa vaikuttaa siihen, millaiseksi tulevaisuus muodostuu. Kansalaispulssin mukaan luottamus toisiin ihmisiin on myös säilynyt selvästi korkeammalla tasolla kuin luottamus poliittisiin instituutioihin.

Ihmisten välinen luottamus ja ruohonjuuritason toimijuus ovatkin Suomen keskeisiä turvallisuusresursseja. Kansallisissa dialogeissa perinteinen yksilöllistä pärjäämistä korostava sisu saa uusia, yhteisöllisempiä merkityksiä. Se ei tarkoita enää vain sitkeää yksin selviytymistä, vaan myös kykyä pyytää apua, osoittaa myötätuntoa ja toimia yhdessä.

Luottamusta rakennetaan arjen mikrotasolla: naapuriavussa, kyläyhdistyksissä, harrastusryhmissä ja kohtaamispaikoissa. Suomalaisten viesti päättäjille on selvä: kestävä yhteiskunnallinen turvallisuus ei synny vain varautumisesta ja rajoista, vaan siitä, että jokainen pidetään mukana. Ketään ei saa jättää yksin kamppailemaan perusoikeuksistaan, ja yhteisöille on annettava tilaa rakentaa toivoa.

Tulevaisuusbarometrin mukaan kansalaisten odotukset poliittiselle päätöksenteolle ovat myös selkeät: panostuksia työpaikkoihin, lasten ja nuorten hyvinvointiin sekä turvallisuuden ja hyvinvointivaltion turvaamiseen.

6. Suomalaisen luottamusyhteiskunnan tilannekuva ja tulevaisuudennäkymät

Sidosryhmäprosessin taustahaastattelujen ja muun tiedonkeruun pohjalta piirtyvä, riskipohjainen tilannekuva osoittaa, että Suomessa on yhteiskunnallisen turvallisuuden osalta katvealueita. Toisaalta tilannekuva ja prosessin ohessa laaditut tulevaisuuden skenaariot osoittavat, että moniin kehityskulkuihin voimme myös itse vaikuttaa.

Edellisissä luvuissa on esitelty ajatuksellisia ja käsitteellisiä siirtymiä, joiden avulla voisimme paremmin ja tarkkanäköisemmin hahmottaa yhteiskunnallisen turvallisuuden laajaa kenttää rauhattomuuden ajassa. Näkökulman laajentaminen ja tarkentaminen on tärkeää, sillä turvallisuusympäristömme on murroksessa ja olemme siirtyneet yksittäisten kriisien tai poikkeustilanteiden ajasta limittyvien ja jatkuvien kriisien aikaan. Nämä kehityskulut, samoin kuin uuden tutkimustiedon karttuminen, haastavat totunnaisia oletuksiamme kriiseistä, kriisinkestävydestä ja yhteiskunnan resilienssistä.

Tämän työpaperin taustalla olevan laaja-alaisen sidosryhmäprosessin, haastattelujen sekä muun taustatiedontuotannon pohjalta olemme koonneet tähän tilannekuvan yhteiskunnallisesta turvallisuudesta ja luottamuksesta Suomessa. Monia aihepiiriin liittyviä ilmiöitä ja kehityskulkuja voidaan mitata. Lisäksi runsaasti erilaisia näkökulmia ja havaintoja aiheesta on noussut myös prosessiin eri tavoilla osallistuneiden valtionhallinnon, tutkimuksen ja järjestökentän edustajien kokemuksista ja havainnoista, kuten myös kansallisiin dialogeihin osallistuneiden kansalaisten kertomista kokemuksista.

6.1. Tilannekuva: Henkinen kriisinkestävyys

Maailma ja Suomi muuttuvat juuri nyt nopeasti. Siksi henkiseen kriisinkestävyyteen liittyvän tilannekuvan muodostaminen vaatii meiltä kykyä haastaa totunnaisia oletuksiamme. Väestörakenteen, talouden ja turvallisuusympäristön samanaikaiset muutokset edellyttävät yhteiskunnallisen resilienssin arviointia uusista lähtökohdista. Eri kyselytutkimusten perusteella asenneilmastossa on tunnistettavissa eriytymistä: noin 15 prosenttia väestöstä raportoi kokevansa voimakasta ulkopuolisuutta tai katkeruutta, mikä muodostaa strategisen haavoittuvuuden vihamieliselle vaikuttamiselle. Samanaikaisesti taloudellinen niukkuus ja yksinasumisen yleistymisen (noin 50 prosenttia asutokunnista) asettavat haasteita perinteisille yhteisöllisen tuen mekanismeille.

Toisaalta juuri nyt järjestöiltä ja yhteisöiltä odotetaan merkittävää roolia henkisen kriisinkestävyyden tuottajina, mutta niiden toimintaedellytyksiä ja ennaltaehkäisevän työn resursseja on samanaikaisesti vähennetty. Samaan aikaan taloudellinen epävarmuus ja (toimeentulo)huolet kuormittavat yksilöiden kognitiivista kapasiteettia (niukkuuden psykologia), jolloin voimavaroja henkiselle varautumiselle tai uuden omaksumiselle ei jää. Näihin ilmiöihin kytkeytyy vielä lisäksi erityisesti Suomessa yksinasumisen yleistymisen ja ”yksin

pärjäämisen eetos”, jotka luovat haavoittuvuutta, sillä ilman yhteisöllisiä rakenteita yksilö jää hädän hetkellä vaille tarvittavaa turvaa.

Tässä luvussa kuvattuihin haasteisiin voidaan kuitenkin vaikuttaa ja suomalaisten henkistä kriisinkestävyyttä vahvistaa. Hallinnon tasolla tämä edellyttäisi kuitenkin ajattelu- ja toimintatapojen muutosta niin, että *hallinnosta* siirryttäisiin verkostomaiseen, sopeutuvaan *hallintaan*, jonka avulla järjestöt, paikallisyhteisöt ja yritykset voitaisiin osallistaa nykyistä tiiviimmin mukaan turvallisuus- ja valmiussuunnitteluun sekä harjoitteluun.

Parannettavaa on ennen kaikkea kriiseissä äkkiä ilmaantuvien ruohonjuuritason toimijoiden ja toiminnan ymmärtämisessä sekä sen tukemisessa ja integroinnissa viranomaistointintaan. Kansalaisyhteiskunnan järjestäytyminen ylipäättään on muuttunut projektimaisempaan, vaihtuvampaan ja itseorganisoituvampaan suuntaan, mikä lisää viranomaisten vaatimuksia osata koota ja johtaa verkostoja. Kriiseissä ilmaantuvaa kansalaistointintaa edesauttaisi järjestäytymisen kynnyksen mataloittaminen. Nopeaa itseorganisoitumista mahdollistava toimintaryhmälaki (ns. kevytyhdistys) valmisteltiin äskettäin osana yhdistyslain muutosta, mutta sitä ei ole viety eduskuntaan. Turvallisuutta koskevaan yhteiseen keskusteluun ja ymmärrykseen voitaisiin myös panostaa turvallisuuden tiedepaneelilla tai vastaavalla toimielimellä. Vakiintuneetkaan paikalliset kansalaistoimijat eivät ole päässeet alueellisiin turvallisuusverkostoihin riittävästi mukaan.

Toinen sekä ajatuksellinen että käytännöllinen toivottava siirtymä voisi olla varautumisessa hallitsevasta yksilökeskeisestä ajattelusta siirtyminen *sosiaaliseen varautumiseen*. Henkinen kriisinkestävyys on yhteisön ominaisuus, ei yksilösuoritus. Kolmas tunnistettu kehityskohde on ”perusresilienssin” ja yhteiskunnan koheesion tunnistaminen nykyistä paremmin turvallisuuden perustaksi.

Asiantuntija-aineistojen perusteella kansallisessa varautumisessa voidaan tunnistaa kolme henkiseen kriisinkestävyyteen liittyvää rakenteellista jännitettä:

- 1. Hallinnollinen koordinaatiovaje (isännättömyys):** Kova turvallisuus on Suomessa selkeästi johdettua, mutta henkisen kriisinkestävyyden ohjaus sijoittuu erityisesti uusien turvallisuusilmioiden osalta useiden hallinnonalojen leikkauspisteisiin. Siviilivalmiuden psykologiselta ja sosiaaliselta ulottuvuudelta puuttuu selkeä operatiivinen omistajuus, mikä vaikeuttaa poikkialueellisten toimenpiteiden systemaattista johtamista.
- 2. Järjestökentän resurssiparadoksi:** Varautumisstrategioissa kolmannelle sektorille on osoitettu merkittävä rooli väestön kriisinkestävyyden tukemisessa ja avun skaalaamisessa. Järjestöjen kyky toimia häiriötilanteissa on kuitenkin suorassa suhteessa niiden perusrahoitukseen normaalioloissa. Ennaltaehkäisevän työn edellytysten heikentyminen muodostaa riskin yhteiskunnan kriisiajan joustavuudelle.
- 3. Yksilökeskeisyys suhteessa yhteisölliseen varautumiseen:** Olemassa oleva varautumisohjeistus painottaa yksilön ja kotitalouden aineellista vastuuta (esim. 72 tunnin kotivara). Koska tutkimusnäyttö korostaa resilienssin olevan ensisijaisesti yhteisön ominaisuus, puhtaasti yksilökeskeinen paradigma altistaa heikoimmassa asemassa olevat syrjäytymiselle. Kognitiivinen kuormitus rajoittaa monien mahdollisuuksia omatoimiseen varautumiseen.

6.2. Tilannekuva: Kestävät informaatioympäristöt

Keskeiset suomalaiset mediaorganisaatiot ja sen kautta myös mediaympäristö elävät myrskyisiä aikoja. Murros tuntuu niin paikallisella, alueellisella kuin kansallisella tasolla. Paikallis- ja maakuntalehtien määrän väheneminen ja ilmestymistahdin harveneminen uhkaavat luoda Suomeen tiedollisia katvealueita samalla kun sekä Suomen tietotoimistoon ja Yleisradioon kohdistuu merkittäviä sopeutuspaineita ja -tarpeita. Samaan aikaan journalismi ja yleisön mediankäyttötavat ovat murroksessa. Tämä suomalaisen media- ja informaatiokentän murros heijastuu suoraan tiedolliseen huoltovarmuuteen.

Informaatiohäirintä on arkipäivää monelle ja kyselytutkimusten mukaan yli puolet suomalaisista pitää informaatiovaikuttamista merkittävänä huolenaiheena ja arvioi julkisen keskustelukulttuurin polarisoituneen. Mediaorganisaatioiden liiketoimintamallin murene- mista vauhdittaa osaltaan myös tekoälykehitys, joka tarkoittaa vähemmän hakukoneiden kautta tulevia kävijöitä esimerkiksi uutissivustoilla. Toisaalta tekoälyn hyödyt toimitukselliselle työlle ovat toistaiseksi olleet rajallisia.

Informaatioympäristön läpinäkyvyttä parantaisi, jos datan keräämiseen ja käyttöön sekä algoritmien toimintaan liittyvä EU-sääntely onnistutaan panemaan toimeen niin EU- kuin kansallisella tasolla. Nopeasti muuttuvassa ja arvaamattomassa turvallisuusympäristössä tämä olisi oleellisen tärkeää myös Euroopan ja Suomen digitaalisen suvereniteetin kannalta. Entistä enemmän huomiota tulisi kiinnittää myös siihen, millaista todellisuutta ja turvallisuudentunnetta erilaiset narratiivit rakentavat ja olemmeko riittävän varautuneita tunnistamaan ja reagoimaan pitkäkestoiseen, narratiivien kautta tapahtuvaan vaikuttamiseen Suomen sisä- tai ulkopuolelta, joka tähtää luottamuksen rapauttamiseen esimerkiksi tutkittua tietoa, journalismia tai viranomaisia kohtaan.

Asiantuntija-aineistojen perusteella kansallisessa varautumisessa voidaan tunnistaa kolme kestäviin informaatioympäristöihin liittyvää rakenteellista jännitettä:

- 1. Laaja-alaisen strategisen media-politiikan puute**, tunnistetaan keskeiseksi haavoittuvuudeksi. Digitaalisten alustojen sääntely ja tiedollisen huoltovarmuuden ylläpito globaalien teknologiayhtiöiden puristuksessa edellyttävät nykyistä strategisempaa ja vahvempaa poikkihallinnollista ohjausta.
- 2. Ulkoisen vaikuttamisen rinnalla informaatioympäristöä kuormittaa sisäsyntyinen polarisaatio:** poliittisessa retoriikassa hyödynnettävä, vastakkainasettelua korostava ja pelkoihin vetoava viestintä (ns. huolipuhe) murentaa instituutioiden legitimitettä ja kansalaisten keskinäistä luottamusta.
- 3. Informaatiolukutaitoa ja -kognitiivista resilienssiä vahvistavien toimien piste-mäisyys.** Suomessa on kehitetty kansainvälisesti merkittäviä kognitiivista turvallisuutta tukevia innovaatioita, kuten Faktabaarin digitaalista informaatiolukutaitoa (DIL) kehittävät hankkeet, joiden skaalaaminen kansalliseksi rakenteiksi olisi resilienssin kannalta keskeistä. Tämä edellyttäisi tiedon huoltovarmuuden ottamista kokonaisturvallisuusajattelun ytimeen.

6.3. Tilannekuva: Luottamusta kannattelevat instituutiot

Suomessa korkea luottamus instituutioihin yhdistyy muihin Pohjoismaihin verrattuna matalina äänestysprosentteina sekä kokemukseen heikoista vaikuttamismahdollisuuksista, mikä voi etäännyttää päätöksentekoa kansalaisista. Poliittinen päätöksenteko saa tapahtua piilossa luottamusta nauttivissa instituutioissa, kun omiin vaikutusmahdollisuuksiin ei uskota. Tämä voi olla yhteiskunnan resilienssin kannalta vahingollista, sillä luottamus instituutioihin vahvistaa kriisinkestävyttä, vähentää polarisaatiota ja tukee demokratian legitimitettä. Instituutioiden etäännyttäminen kansalaisista kiihdyttää paikallisten palveluiden vieminen kauemmas.

Toisin sanoen luottamuksen rapautuminen voi lisätä epävarmuutta yhteiskunnassa sekä sen haavoittuvuutta kriiseissä. Lisäksi luottamus instituutioihin säteilee luottamusta myös ihmisten välille. Aiheeseen tulisi kiinnittää huomiota, sillä luottamus instituutioita kohtaan on ollut laskussa ja voidaan sanoa, että Pohjoismaissa eletään ”luottamuksen laina-ajalla”. Kriisit (pandemiat, turvallisuusuhat) tekevät poikkeuslainsäädännöstä pysyvämmän osan hallintoa ja niiden varjossa konsensuskulttuuri on vahvaa. Miten vaikuttaa instituutioiden toimintaan ja luottamukseen pitkällä tähtäimellä? Hyvinvointivaltion lupaus yhdenvertaisuudesta murenee alueellisen ja sosioekonomisen eriytymisen myötä. Luottamuksen eriytyy: ”voittajat” luottavat, ”häviäjät” eivät, ja häviäjiksi itsensä kokevien keskuudessa katkeruus yhteiskuntaa kohtaan lisääntyy.

Luottamuksen vahvistamiseksi tarvitsemme lisää ymmärrystä kriisien pitkistä hännistä ja valmiuksia korjata niiden negatiivisia vaikutuksia pitkäjänteisillä päätöksillä. Olisi myös syytä arvioida, tarvitsemmeko uusia instituutioita, jotka kykenisivät vahvistamaan poliittista ja sosiaalista luottamusta sekä lisäämään toimintakykyä rauhan ja etenkin kriisin aikana. Niin ikään informaatioympäristön läpinäkyvä sääntely ja uuden (inklusiivisen) kansallisen

tarinan luominen antavat mahdollisuuksia luottamuksen lisäämiseen. Turvallisuuspolitiikalle kestävän pohjan luo yhteiskunnan riittävä sosiaalinen koheesio, arjen turvallisuus ja hyvät väestösuhteet.

Asiantuntija-analyysien perusteella kansallisessa varautumisessa voidaan tunnistaa kolme luottamusta kannatteleviin instituutioihin liittyvää rakenteellista jännitettä:

- 1. Suomalaisessa luottamusyhteiskunnassa on tunnistettavissa eriytymisketä.** Vaikka luottamus kovan turvallisuuden viranomaisiin on pysynyt vakaana, luottamus poliittiseen päätöksentekoon ja peruspalveluiden kantokykyyn osoittaa laskusuuntaa. Tämä muodostaa yhteiskunnallisen kestävyuden kannalta merkittävän riskin, sillä vahva instituutioluottamus on tutkitusti yhteydessä matalampaan polariisaatioon ja tehokkaampaan kriiseistä palautumiseen.
- 2. Laadukas ja oikeudenmukaisesti kohdentuva sosiaalipolitiikka on samalla ennaltaehkäisevää turvallisuuspolitiikkaa.** Mikäli hyvinvointivaltion palvelulupaus koetaan epäluotettavaksi, se heikentää välillisesti kansalaisten sitoutumista laajempaan yhteiskuntasopimukseen.
- 3. Instituutioluottamusta ei voida ylläpitää pelkästään strategisen viestinnän tai kriisijohtamisen keinoin,** vaan sen perusta muodostuu arjen säännönmukaisissa kohtaamisissa (Trust by Design -periaate). Luottamus järjestelmään vahvistuu tai murenee konkreettisissa tilanteissa, kuten sote-palveluprosesseissa tai koulutusjärjestelmän kyyvyssä taata yhdenvertaiset mahdollisuudet.

TILANNEKUVA POLTTAVISTA AIHEISTA

Luottamus ja yhteiskunnallinen turvallisuus

	Henkinen kriisinkestävyys	Kestävät informaatioympäristöt	Luottamus ja instituutiot
Yhteiskunta	Henkiseen kriisinkestävyyteen liittyvät uudet turvallisuusilmiöt osuvat hallinnonalojen leikkauspisteisiin ja jäävät "isännättömiksi".	Strategisen mediapolitiikan puute Suomessa lisää yhteiskunnan tiedollista haavoittuvuutta sirpaloituvan median ja informaatiovaikuttamisen ajassa.	Heikkenevä luottamus päätöksentekoon ja peruspalveluihin rapauttaa demokratiaa ja yhteiskunnallista kestävyttä.
Yhteisöjen toiminta ja rakenteet	Resurssiparadoksi: järjestökentän ennaltaehkäisevän työn edellytysten heikentyminen muodostaa riskin yhteiskunnan kriisiajan joustavuudelle.	Sisäsyntyinen polarisaatio jää liian vähälle huomiolle vaikka se kuormittaa informaatioympäristöä ulkoisen vaikuttamisen rinnalla.	Hyvinvointivaltion palvelulupauksen mureneminen heikentää välillisesti kansalaisten luottamusta ja sitoutumista yhteiskuntaan.
Yksilöt ja arki	Yksilökeskeisyys ja lisääntyvä yksinäisyys ovat haavoittuvuuksia kriisitilanteissa, joita varten tarvittaisiin nykyistä enemmän yhteisöllistä varautumista.	Kognitiivista turvallisuutta (ihmisten ajattelu- ja tulkintakyvyn suojaamisen) vahvistavat toimet ovat pistemäisiä ja riittämättömiä suhteessa informaatioympäristön murrokseen.	Instituutio-luottamusta yritetään rakentaa strategisella viestinnällä tai kriisijohtamisella, vaikka se syntyy ennen kaikkea arjen kohtaamisissa (Trust by Design).

Esimerkkejä prosessin aikana tuotetuista suosituksista

Henkisen kriisinkestävyiden johtaminen ja vahvistaminen

- Eduskuntapuolueiden on sitouduttava kirjaamaan tuleviin hallitusohjelmiin selkeä tavoite: Suomi on vuonna 2035 korkean yhteiskunnallisen luottamuksen maa. Tavoitteen saavuttamiseksi olisi tärkeää määritellä kansalliset seurantamittarit.
- Valtioneuvoston on luotava henkisen kriisinkestävyiden vahvistamiseksi poikkihallinnollinen johtamismalli ja jaettu tilannekuva.
- Henkiseen kriisinkestävyyteen liittyvän kansalaistoiminnan rahoitusmahdollisuuksien uudet keinot tulee selvittää: kyseessä voi olla esimerkiksi turvallisuussetelit, eli tuet, joilla voi hankkia kriisinkestävyyttä vahvistavia palveluita tai eri toimijoiden yhdessä rahoittamat rahastot eli yhteispoolit. Kyse voi olla myös lahjoitusten verovähennysoikeudesta. Lisäksi henkisen kriisinkestävyiden vahvistamiseen tähtäävän EU-rahoituksen hakemisen kykyä tulee vahvistaa.

Informaatioresilienssi osaksi kriittistä turvallisuusinfrastruktuuria

- Kognitiivinen turvallisuus on määriteltävä demokraattisen päätöksenteon suojakerrokseksi. Eri-tyisesti tekoälysiirtymä vaatii ymmärrystä tekoälyn vaikutuksista laajasti yhteiskunnan informaatioympäristöön. Kansallisen informaatiointegriteetin suojaaminen ja periaatteiden toimeenpano on aloitettava OECD:n määrittelemien linjausten mukaisesti.
- Riippumaton toimituksellinen media on tunnustettava virallisesti osaksi huoltovarmuuskriittistä infrastruktuuria. Valtioneuvoston on tehtävä periaatepäätös strategisesta mediapolitiikasta, joka suojaa alueellista uutistuotantoa, riippumatonta faktantarkistusta sekä kansalaisten pääsyn luotettavaan tietoon.
- Kansalaisten informaatioresilienssiä ja algoritmista medialukutaitoa on vahvistettava kaikissa ikäluokissa. Peruskoulun medialukutaidon opetusta ohjaavat yli 10 vuotta vanhat linjaukset. Uuden ajan medialukutaitoa ja riippumatonta faktantarkistusta varten luodaan osaamiskeskus. Mallia voidaan hakea Norjasta.

Palvelujen ja yhteisöjen rooli sekä kasvava eriarvoisuus otettava vakavasti

- Segregaatio eli eriytyminen on määriteltävä kansallisen turvallisuuden strategiseksi haavoittuvuudeksi. Kokonaisturvallisuuden tilannekuvaan on sisällytettävä eriarvoisuutta ja polarisaatiota mittaavia seurantatyökaluja, jotka mahdollistavat puuttumisen ennen kuin osattomuus avaa väyliä hybridivaikuttamiselle tai radikalisaatiolle.
- Hallinnollisia ja lainsäädännöllisiä esteitä on kevennettävä nopean paikallistason toiminnan mahdollistamiseksi. Yhdistyslakia täydentävä ja kevyen organisoitumisen salliva, valmisteltu toimintaryhmälaki voitaisiin viedä käytäntöön joustavan itseorganisoitumisen ja varainhankinnan turvaamiseksi häiriötilanteissa ilman raskasta hallintotaakkaa.
- Kaupunkien ja kuntien roolia luottamuksen rakentajina on vahvistettava. Niiden on edistettävä aktiivisesti hyviä väestösuhteita hyödyntämällä konkreettisia ja kokeiltuja työkaluja, kuten esimerkiksi Uudenmaan ELY-keskuksen tiedonkeruu- ja päättäjätilaisuus-menetelmiä.

Tutustu kaikkiin yhteiskunnallisen turvallisuuden tulevaisuusfoorumin työstä koottuihin suosituksiin erillisessä julkaisussa Turvallisuusajattelun tulevaisuuspäivitys.

6.4. Huomisen luottamusyhteiskunta – Miltä luottamuksen tulevaisuus näyttää vuoteen 2035 katsovien skenaarioiden perusteella?

Yhteiskunnallisen turvallisuuden tulevaisuusfoorumin keskustelujen pohjalta laadittiin viisi skenaariota suomalaisen luottamusyhteiskunnan mahdollisista kehityskuluista vuoteen 2035. Tilannekuva osoittaa, että luottamuksen ja yhteiskunnallisen turvallisuuden vahvistaminen edellyttää aktiivisia toimia, ja skenaariot tarjoavat välineen hahmottaa vaihtoehtoisia tulevaisuuksia sekä tukea parempaa päätöksentekoa ja nyt.

Tämä työpaperi sekä Sitran verkkosivuilta löytyvät skenaariot ja niiden käyttöohjeet muodostavat yhdessä käytännön työkalun strategiseen suunnitteluun ja tulevaisuuskeskusteluun. Skenaariot eivät ennusta yhtä tulevaisuutta, vaan kuvaavat sekä toivottavia että epätoivottavia kehityssuuntia ja auttavat tunnistamaan keinoja vaikuttaa niihin.

Skenaariot perustuvat toimintaympäristöanalyysiin, jossa tunnistettiin yhteiskunnallisen turvallisuuden keskeiset epävarmuustekijät ja niiden vaihtoehtoiset kehityspolut vuoteen 2035. Analyysiä täydennettiin sidosryhmätyöpajoissa, ja sen pohjalta rakennetut skenaariot tarjoavat kokonais kuvan Suomen yhteiskunnallisen turvallisuuden mahdollisista tulevaisuuksista.

Skenaariot: Luottamusyhteiskunnan viisi vaihtoehtoista kehityspolkua vuoteen 2035

Markkinavetoinen yhteiskunta: Vuoden 2035 Suomi on muotoutunut markkinavetoisten voimien ja globaalin teknologiamurroksen paineessa. Pitkään jatkunut talouden taantuma, ikääntyvä väestö ja kasvavat sotemenot ajoivat 2020-luvun lopulla poliittiset päättäjät

radikaaleihin uudistuksiin. Kun perinteiset hyvinvointivaltion rahoitusmallit osoittautuivat kestäättömiksi, vastaus löytyi markkinoiden vapauttamisesta ja yksityisen sektorin roolin kasvattamisesta.

Me vastaan he: Vuoden 2035 Suomi on ajautunut syvään polarisaatioon useiden samanai-kaisten kriisien seurauksena. Koronapandemian jälkeinen yhteiskunnallinen väsymys, Venäjän hyökkäyssota ja sen lieveilmiöt, energiakriisi sekä talouden pitkittynyt taantuma loivat otollisen maaperän vastakkainasettelulle. Sosiaalinen media ja algoritmipohjaiset alustat kiihdyttivät kehitystä, jossa asiakysymykset korvautuivat identiteettipolitiikalla. Suomi ei enää keskustele siitä, mitä pitäisi tehdä, vaan siitä, keiden joukoissa seisotaan.

Uusi yhteiskuntasopimus: Vuoden 2035 Suomi on onnistunut navigoimaan 2020-luvun kriisien läpi rakentamalla uuden yhteiskuntasopimuksen. Talouden pitkittynyt taantuma ja ulkoiset turvallisuusuhat pakottivat suomalaiset tunnistamaan yhteisen edun. Pragmaattinen sukupolvi nousi vaatimaan kompromisseja ideologisten taistelujen sijaan. Prosessi ei ollut kivuton – useita hallituskriisejä ja rajuja yhteiskunnallisia konflikteja käytiin läpi ennen kuin uusi todellisuus alkoi muotoutua.

Dynaamiset kollektiivit: Vuoden 2035 Suomi on löytänyt oman tapansa selviytyä modernin maailman kompleksisuudesta. Uuvuttavat ideologiset kamppailut haluttiin jättää taakse ja keskittyä elämän perusasioihin ja pragmaattiseen rinnakkaiseloon. Pikkuhiljaa suomalaiset oppivat sietämään erilaisuutta ja erilaisia mielenpitoita. Suomesta on tullut paikka, jossa erilaiset ihmiset voivat elää rauhassa omissa yhteisöissään – tai ilman niitä.

Perinteinen linnake: Globaalin turvallisuustilanteen kiristyminen 2020-luvun puolivälissä laukaisi suomalaisissa syvän turvattomuuden tunteen. Poliittinen eliitti vastasi haasteisiin vetoamalla kansalliseen yhtenäisyyteen ja

perinteisiin arvoihin, mutta samalla suljettiin silmät ympäröivän maailman muutoksilta ja yhteiskunnan monimuotoistumiselta. Vanhenevan äänestäjäkunnan enemmistö piti huolen siitä, että muutosta vastustaneet näkökulmat pysyivät vallassa.

Tutustu skenaarioihin tarkemmin ja ota ne käyttöön Sitran verkkosivuilla.

Lähteet

Prosessin aikana teetetyt taustamuistiot ja tutkimuskatsaukset

Aslama Horowitz, M. 2026. Tutkimuskatsaus: Kestävät informaatioympäristöt.
Helsinki: Sitra.

Malkamäki, A & Salloum, A. 2026. Taustamuistio: Demokratia katkolla? Katsaus affektiiviseen polarisaatioon.
Helsinki: Sitra.

Mäenpää, P. 2026. Taustamuistio: Henkinen kriisinkestävyys ja yhteenkuuluvuus.
Helsinki: Sitra.

Mäenpää, P. 2026. Tutkimuskatsaus: Mitä on henkinen kriisinkestävyys?
Helsinki: Sitra.

Mölsä, J. 2026. Taustamuistio: Informaatioympäristön murros ja yhteiskunnallinen turvallisuus.
Helsinki: Sitra.

Vuorelma, J. 2026. Tutkimuskatsaus: Luottamusta kannattelevat instituutiot.
Helsinki: Sitra.

Muut lähteet

Evwaraye, A. 2025. Turvallisuus ja luottamus – millaisia kehityskulkuja näemme?
Esitys Yhteiskunnallisen turvallisuuden foorumilla, 11.6.2025. Sisäministeriö, Helsinki

Meedius International 2025. Eurooppalainen turvallisuuskeskustelu: Media-analyysi yhteiskunnallisesta turvallisuuskeskustelusta Suomessa, Ruotsissa, Saksassa ja Italiassa. Helsinki: Sitra.

Mäkelä, R., Tähkääpää O., Vahti J. 2024. Ennakointikatsaus: Turvallisuusympäristön murros.
Helsinki: Sitra.

OECD 2024. OECD Survey on Drivers of Trust in Public Institutions – 2024 Results: Building Trust in a Complex Policy Environment. Paris: OECD Publishing.

Pitkänen, V., Väyrynen T., Jutila, K. 2025. Miten meillä menee? Katsaus suomalaisten mielenmaisemaan 2025. Helsinki: E2 Tutkimus.

Rekola, S., Vahti, J., Tuori, S. 2025. Tulevaisuusbarometri 2025. Luottamus tulevaisuuteen koetuksella.
Helsinki: Sitra.

Rydenfelt, Henrik. (2023). Data, valta ja demokratia. Helsinki: Sitra.

Tilastokeskus & Valtioneuvoston kanslia 2025. Kansalaispulssi 2/2025 [tutkimusdata].
Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.

Valtioneuvosto 2025. Yhteiskunnan turvallisuusstrategia: Valtioneuvoston periaatepäätös.
Valtioneuvoston julkaisuja 2025:1.

Valtioneuvosto; Dialogiakatemia; Sitra; Valtiovarainministeriö ym. 2024. Kansalliset dialogit. Yhteiskunnallisen vuoropuhelun prosessi ja tilaisuudet.

Liite 1.

Taulukko 1. Yhteiskunnallisen turvallisuuden tulevaisuusfoorumiin osallistuneet. Nähtävissä myös [Sitran verkkosivuilla](#).

Nimi	Titteli	Organisaatio / Yritys
Susanna Ahonen	Projektipäällikkö	Uutismedian liitto
Eevi Alanissi	Suunnittelija	Puolustusvoimat
Nexhat Bequiri	Erikoissuunnittelija	Uudenmaan ELY-keskus
Eilina Gusatinsky	Johtava asiantuntija	Cultura-säätiö
Marianne Heikkilä	Pääsihteeri	Marttaliitto
Miira Heiniö	Vanhempi asiantuntija	Työterveyslaitos
Katju Holkeri	Yksikönpäällikkö, Finanssineuvos	Valtiovarainministeriö
Minna Holopainen	Päätoimittaja	STT
Marja Honkonen	Päätoimittaja	Journalisti-lehti, Suomen Journalistiliitto
Maria Jokinen	Yhteiskuntasuhdepäällikkö	KULTA ry
Anu Juvonen	Toiminnanjohtaja	Demo Finland
Mika Kalliomaa	Rehtori, kenraalimajuri	Maanpuolustuskorkeakoulu
Kristiina Kapulainen	Pelastusylitarkastaja	Etelä-Suomen aluehallintovirasto
Laura Kestilä	Johtava tutkija, dosentti	THL
Vertti Kiukas	pääsihteeri	SOSTE ry
Pia Lindell	Toiminnanjohtaja	Naisten Valmiusliitto ry
Vava Lunabba	Yksikönpäällikkö	Oikeusministeriö
Pekka Lund	Toiminnanjohtaja	Sininauhaliitto ry
Hyle Maija	Toimialajohtaja	Diakonissalaitos
Arttu Malkamäki	Tutkijatohtori	Aalto-yliopisto
Leena Malkki	Johtaja	Helsingin yliopisto
Tarja Mankkinen	Kehittämispäällikkö	Sisäministeriö
Jukka Matilainen	Viestintäpäällikkö	Valtioneuvoston kanslia
Merja Mustonen	Johtava asiantuntija	Sosiaali- ja terveysministeriö

Nimi	Titteli	Organisaatio / Yritys
Pasi Mäenpää	Dosentti	Helsingin yliopisto
Petri Määttä	Kirkkoneuvos	Kirkkohallitus
Jouni Mölsä	Johtava asiantuntija	Ellun Kanat
Nadja Nevaste	Erytisasiantuntija	Valtioneuvoston kanslia
Annamari Niskanen	Kehittämispäällikkö	THL
Jukka Niva	Kumppanuuspomo	Yle
Veera Parko		Sisäministeriö
Karim Peltonen		STUK
Jarmo Pennala	Asiantuntija	Suomen Kansanopistoyhdistys
Kirsi Pere	Head of Communications	The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threat
Anne Porthén	Toiminnanjohtaja	Kansalaisareena
Henri Rikander	Turvallisuuspäällikkö	Tampereen kaupunki
Olli-Pekka Rissanen	Johtava asiantuntija	Valtiovarainministeriö
Johanna Ruohonen	Kehitysjohtaja	Suomen Kulttuurirahasto
Eero Rämö	Pääsihteeri	Suomen Punainen Risti
Mikko Salo		Faktabaari
Riku Siivonen	Tuottaja	Työeläkevakuuttajat ry
Jonas Sivelä	Yksikönpäällikkö	Kyberturvallisuuskeskus/Traficom
Tom Tallberg	Pelastusylitarkastaja	Pohjois-Suomen aluehallintovirasto
Jari Taponen		Prevenza oy
Minttu Tikka	Tutkimuspäällikkö	THL
Vivi Varjo	Projektisuunnittelija, Yhteiskunnallisen turvallisuuden tutkimusverkosto	Helsingin yliopisto
Sanna Vesikansa	kriisitoimintojen johtaja	MIELI Suomen Mielenterveys ry
Pia Viklund	Hankejohtaja Kokonaisturvallisuuden osaamiskeskus	Kokonaisturvallisuuden osaamiskeskus / Savonia AMK
Annukka Ylivaara	Yleissihteeri	Turvallisuuskomitea

Liite 2.

Kysymyspatteristo oman toiminnan arvioimiseen yhteiskunnallisen turvallisuuden kannalta – neljä kysymystä toimijoille

1. Mitä luomme, pidämme yllä tai turvaamme?

Mitä tarkasteltu strategia tai ratkaisu tarkoittaa laajemman yhteiskunnallisen turvallisuuden kannalta – ja mikä on meidän roolimme sen aktiivisessa rakentamisessa?

- Mikä sen seurauksena vahvistuu?
- Mikä ei saa katketa tai heiketä?
- Miten tämä liittyy laajempaan yhteiskunnan toimivuuteen, ei vain omaan sektoriin?
- Missä kohtaa oma toimintamme kytkeytyy muiden toimijoiden vastuisiin?

2. Miten se vaikuttaa eri ihmisiin ja yhteisöihin?

Miten toimenpide vaikuttaa ihmisten kokemukseen oikeudenmukaisuudesta ja kuulumisesta? Keille ratkaisu toimii – keille ei? Ketkä ovat vaarassa pudota osattomiksi?

- Miten skenaario tai toimenpide vaikuttaa eri väestöryhmiin ja niiden välisiin suhteisiin?
- Ketkä se ottaa mukaan, ketkä jättää ulkopuolelle tai työntää marginaaliin?
- Vahvistaako vai heikentääkö se luottamusta, yhteenkuuluvuutta ja oikeudenmukaisuuden kokemusta

3. Toimijuus: ketkä voivat toimia – ja miten?

Millaista toimijuutta tämä skenaario tai ratkaisu vahvistaa tai heikentää?

- Ketkä muut ihmiset, yhteisöt, järjestöt tai yritykset työskentelevät saman päämäärän eteen, voisimmeko tehdä yhteistyötä??
- Tukeeko oma toimintamme aktiivista toimijuutta ja yhteisöllistä resilienssiä, vai passiivista riippuvuutta?
- Millaista luottamuspääomaa sen toteuttaminen vaatii ja keneltä?
- Mikä oma asemamme on yhteiskunnallisen luottamuksen ja yhteistyön verkostoissa ja miten se vaikuttaa toimintaamme?

4. Toteutus: miten tämä tehdään todeksi?

Miten edetä suunnittelusta tekemiseen yhdessä muiden kanssa?

- Mitä konkreettisia muutoksia tämä edellyttää rakenteissa, yhteistyössä tai resursseissa?
- Mitä voimme tehdä itse – mitä edellyttää kumppaneilta tai päätöksenteolta?
- Miten meidän tulisi viestiä ja kenelle?
- Mikä on ensimmäinen askel, jolla eteneminen käynnistyy?

SITRA

SITRAN TYÖPAPERI Huhtikuu 2026

Sitran työpaperit tarjoavat monialaista tietoa yhteiskunnan muutokseen vaikuttavista asioista. Työpaperit ovat osa Sitran tulevaisuustyötä, jota tehdään ennakoinnin, tutkimuksen, hanketoiminnan ja kokeilujen sekä koulutuksen menetelmin.

ISBN 978-952-347-465-9 (PDF)

SITRA.FI

Itämerenkatu 11–13

PL 160

00181 Helsinki

Puhelin 0294 618 991

 Sitra